

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ROLE ŽENY V NÁBOŽENSKÉM ŽIVOTĚ JIŽNÍCH ČECH KONCE
STŘEDOVĚKU
(ŠLEHTIČNA – MĚŠŤANKA – KACÍŘKA – ŘEHOLNICE - ČARODĚJNICE)

Vedoucí práce: PhDr. Petr Hlaváček, Ph.D.

Autor práce: Vladimíra Podaná

Studijní obor: Historie

Ročník: 3.

2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

České Budějovice 29. července 2009

Anotace

Předmětem zájmu předkládané bakalářské práce je role ženy v náboženském životě jižních Čech v letech 1400 až 1530. Zaměřuje se především na pět typů žen, a to šlechtičny, měšťanky, kacířky, řeholnice a čarodějnice. Na základě rekonstrukce náboženského života těchto žen se pokouší o nový vhled do náboženských dějin jižních Čech.

Anotation

The subject of the submitted bachelor thesis is the role of womens in religious life in south Bohemia in years 1400 till 1530. It's focused espacially on five women's types, namely noblewomens, burghers, heretics, nuns and witches. On the basis of religious life these womens reconstruction is attempted new aspect into the religions history of south Bohemia.

Obsah

Obsah.....	5
I. Úvod.....	6
I.1 Metodologie a vymezení badatelského tématu.....	6
I.2 Literatura k dějinám středověkých žen.....	7
II. Pohled na středověké ženy a jejich postavení.....	10
II.1 Ženy z pohledu duchovních.....	13
III. Rožmberské šlechtičny v náboženském životě v 15. a na počátku 16. století.....	22
III.1 Dcery Oldřicha II. z Rožmberka.....	26
IV. Měšťanky na českokrumlovsku na počátku 16. století.....	31
V. Kacířky – ženy v husitském hnutí.....	38
VI. Řeholnice v českokrumlovském klášteře klarisek.....	46
VI.1 Církevní záležitosti kláštera klarisek a jejich vztahy s jinými kláštery.....	55
VI.2 Bekyně.....	56
VII. Čarodějnice a čarodějnické procesy v českých zemích do roku 1530.....	58
VIII. Závěr.....	62
IX. Seznam použitých pramenů a literatury.....	64

I. Úvod

I.1 Metodologie a vymezení badatelského tématu

Předkládaná bakalářská práce si klade za cíl vytvořit co možná nejvíce ucelený obraz náboženského života žen v pozdním středověku. Zabývá se několika různými společenskými i náboženskými typy žen a zkoumá problematiku vnímání ženy ve středověké společnosti.

První světová válka vnesla do historie jeden zajímavý zvrát. Zásadním způsobem se změnilo postavení žen ve společnosti. Kvůli odchodu mužů do války se ženy musely ujmout některých dříve ryze mužských povolání. Po válce došlo ke zrovnoprávnění mužů a žen a otevřel se prostor k novému historickému směru bádání – gender history. Ten se stal součástí metody historické antropologie. Feministické dějepiscectví z přelomu padesátých a šedesátých let 20. století přišlo s poznatkem, že specifickou roli v dějinách sehrálo také pohlaví a že muži a ženy měli odlišné dějiny. Šlo především o prokázání diskriminace žen a jejich emancipace v 19. století. Vzájemný vztah obou pohlaví byl zkoumán na základě společenských a právních norem a zanedbávaly se konkrétní skutečnosti a procesy. Dějiny ženy se začaly zásadně měnit po příklonu k ženským dějinám v detailu, především v rámci dějin rodiny, novějšího bádání o pronásledování čarodějnic a dějin těla. Je to zásluha především Karin Hausenové, Gisely Bockové a Heide Wunderové.¹

Dějiny ženy nelze zkoumat samostatně, ale v závislosti na dějinách muže. Lze k tomu využít téměř jakýkoli typ pramenů, ačkoli pro dějiny středověkých žen se dochovalo poměrně málo pramenů osobní povahy. Pro pozdější období jsou vynikajícím typem osobních pramenů ženské deníky.

Předkládaná práce se zaměřuje na dějiny žen 15. a počátku 16. století, kdy české země zažívaly bouřlivé časy. S nimi nastaly pro některé ženy výrazné změny, které neměly ve zbytku Evropy obdoby. Na základě pramenů i literatury jsem se pokusila odhalit výjimečný i každodenní život českých žen, spjatý s náboženstvím.

Konkrétně se tato práce zabývá těmito typy žen: šlechtična, měšťanka, kacířka, řeholnice a čarodějnice. Většina těchto studií zkoumá daný typ obecně, jedinou výjimku tvoří šlechtična. Zde bylo možné částečně rekonstruovat zbožnost Perchty z Rožmberka, díky její dochované korespondenci. Bohužel u jiných typů žen tato možnost nebyla kvůli nedostatečné pramenné základně.

Co se týče čarodějnic, tento fenomén se ve středověku dotkl českých zemí pouze

¹ Richard van DÜLMEN, *Historická antropologie: vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002, s. 75-76.

okrajově. Proto k této problematice v daném období existuje poměrně malé množství pramenů a literatura se zabývá spíše pozdějším obdobím.²

I.2 Literatura k dějinám středověkých žen

V českém prostředí i v zahraničí vzniklo mnoho prací z oblasti gender history, avšak jen velmi málo z nich se zabývá ženami ve středověku a také většina obecnějších prací o středověku si všímá žen jen velmi okrajově nebo vůbec.

Jednou z českých prací je *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*.³ Tento sborník vědeckých studií mapuje život žen v mnoha rolích: žena – matka, žena – manželka, žena – čtenářka atd. Tyto úlohy jsou zdůrazňovány vždy jen jedna pro každé období, nikdy není na ženu dané doby poskytnut celkový pohled. Avšak obraz dané role je velice propracovaný a podrobný a umožňuje na tuto ženskou úlohu reálný náhled.

Na základě dopisů Perchty z Rožmberka vznikla edice Anny Skýbové *Listy bílé paní rožmberské*⁴, která zpřístupnila listy psané Perchtou a jejími společníci jejím bratrům a otci. Zaobírá se rodinným i kulturním prostředím, ve kterém byla Perchta vychována a srovnává je s podmínkami, do kterých se dostala po sňatku s Janem z Lichtenštejna. Zdůrazňuje především postavení šlechtičen jak v manželství, tak v politickém životě.

Další českou prací je šestisvazkový soubor knih Stanislava Kostky Neumanna *Dějiny ženy*, z nichž středověkými ženami se zabývá třetí svazek.⁵ S. K. Neumann byl levicově laděným autorem a v jeho díle se to dosti projevuje. V knize se zabývá především neobvyklými ženami, jako byly čarodějnice, řeholnice nebo nevěstky. Každodenní život obyčejných žen je zde zmíněn pouze okrajově.

Důležitou prací týkající se pramenů k dějinám ženy je publikace Boženy Kopičkové *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*.⁶ Autorka zde rozebírá různé typy pramenů, které jsou vhodné pro studium

² K tomu Josef KOČÍ, *Čarodějnické procesy. Z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. - 18. století*, Praha 1973; Jindřich FRANCEK, *Čarodějnické příběhy*, Praha – Litomyšl 2005; Bedřich ŠINDELÁŘ, *Hon na čarodějnice. Západní a střední Evropa v 16. - 17. století*, Praha 1986; Bedřich ŠINDELÁŘ, *Čarodějnictví a jeho pronásledování u nás do roku 1526*, SPFFBU- C29, Brno 1981, s. 177-205.

³ Milena LENDEROVÁ (ed.), *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002.

⁴ Anna SKÝBOVÁ, *Listy bílé paní rožmberské*, Praha 1985.

⁵ Stanislav Kostka NEUMANN, *Dějiny ženy III. Žena středověká a renesanční*, Praha 1932.

⁶ Božena KOPIČKOVÁ, *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*, Praha 1992.

různých typů a vrstev žen.

Kniha Alfreda Thomase⁷ *Čechy královny Anny*⁸ se velkou měrou zabývá také postavením žen, jejich odrazem v české literatuře i některých zahraničních středověkých dílech.⁹ Poukazuje na názory na ženskou otázku některých českých reformátorů.¹⁰ Vyzdvihuje vzdělanost žen angažujících se v husitství, stejně jako šlechtičen a královen.¹¹ Některá témata, především týkající se specifík českých žen, jsou zde zmiňována spíše okrajově a velmi obecně. Nezabývá se jejich každodenním životem, pouze jejich prezentací v literárních dílech a ženami mecenáškami, čtenářkami a výjimečně autorkami. Upozorňuje i na velmi vysokou úroveň vzdělání Elizabeth Westonové¹², která jí byla poskytnuta v Čechách, a některá její díla tak mohla být soudobými anglickými učenými zařazena na roveň tvorby sira Thomase Morea mezi nejlepší tehdejší latinské básníky. V Anglii by měla jen velmi mizivou šanci dosáhnout takové úrovně vzdělání.¹³ Rozebírá pohled na ženy v Kosmově a Dalimilově kronice a to především na pozadí pověsti *Dívčí válka* a nalézá v ní paralelu s národnostními problémy.

Kniha francouzské autorky Régine Pernoudové *Žena v době katedrál*¹⁴ je prací, která se zabývá všemi vrstvami žen během celého středověku. Všímá si žen výjimečných i obyčejných. Je však zaměřena především na francouzské prostředí.

Další komplexní prací o středověkých ženách je dílo německé historičky Edith Ennenové *Ženy ve středověku*.¹⁵ Sleduje vývoj právního postavení žen všech vrstev a jejich každodenní život. Klade důraz na ženskou středověkou zbožnost.

Dvěma zdánlivě protichůdnými světy žen se zabývá německý historik Peter Dinzelbacher v knize *Světice, nebo čarodějky?*¹⁶ a odhaluje tak ženskou mystiku. Ačkoli se může zdát, že tyto dva typy žen nemají nic společného, tato kniha odhaluje že tomu tak není. Hranice mezi světy žen, které měly kromě jiného společné to, že se vymykaly

⁷ Alfred Thomas – profesor a vedoucí Katedry slovanských a pobaltských jazyků a literatur na University of Illinois v Chicagu.

⁸ Alfred THOMAS, *Čechy královny Anny. Česká literatura a společnost v letech 1310–1420*, Brno 2005.

⁹ Například díla Geoffreyho Chaucera a Francesca Petrarcey.

¹⁰ Např. Tomáš Štítný ze Štítného nebo Mistr Jan Hus.

¹¹ Především královna Anna Česká (Lucemburská) – *11. května 1366, †7. června 1394, dcera českého krále a římského císaře Karla IV. a jeho čtvrté manželky Alžběty Pomořanské, 20. ledna 1382 se provdala za anglického krále Richarda II. Plantageneta, 22. ledna 1382 byla korunována anglickou královnou, v Anglii byla uznávána a obdivována pro svou vlídnost, jemné vystupování a vzdělanost.

¹² Angličanka, nevládní dcera Edwarda Kelleyho.

¹³ Alfred THOMAS, *Čechy*, s. 79-80.

¹⁴ Régine PERNOUDOVÁ, *Žena v době katedrál*, Praha 2002.

¹⁵ Edith ENNENOVÁ, *Ženy ve středověku*, Praha 2001.

¹⁶ Peter DINZELBACHER, *Světice, nebo čarodějky?*, Praha 2003.

normálu, byla někdy velmi tenká.

Prostředím katolických ženských řádů se zabývá autorka¹⁷ knihy *Sisters in arms: Catholic nuns through two millenia*.¹⁸ Je zde podrobný popis života žen pohybujících se v atmosféře křesťanství od života apoštolů až do současnosti. Nezabývá se pouze jejich každodenností, ale také sny, představami, zázraky, zjeveními. Vytváří poměrně reálný obraz života v kláštorech a soudobých pohledů na řeholnice, ale přesto se zdá, že ze svého pohledu je místy příliš idealizuje. Obviňuje některé historiky z kritického postoje vůči řeholnicím a životu v kláštorech vůbec. Poukazuje na přeplnění některých klášterů v určitých obdobích a to především nedobrovolnými obyvatelkami, což je vesměs jediná kritika řeholnic. Prostřednictvím ženských klášterů sleduje vývoj křesťanství.

Nejlepší prací na téma gender history je pětisvazkové dílo *Histoire des femmes en Occident*, které vycházelo v letech 1986–1992 v Paříži. Přispělo do něj dvaasedmdesát autorů z různých zemí a zkoumajících dějiny ženy od starověku do současnosti. Práce byla přeložena do devíti jazyků.¹⁹

¹⁷ Jo Ann Kay McNamara – profesorka historie na Hunter College a na Středisku pro postgraduální studium City University of New York.

¹⁸ Jo Ann Kay MCNAMARA, *Sisters in arms: Catholic nuns through two millenia*, Cambridge 1996.

¹⁹ Milena LENDEROVÁ (ed.), *Eva*, s. 11.

II. Pohled na středověké ženy a jejich postavení

Už od starověku byli muži a ženy považováni za jeden celek, avšak ženám byly přisuzovány vždy ty horší vlastnosti a měly být pouhým jakýmsi „doplňkem“ muže, který je ženě morálně nadřazen. V písemných pramenech byly často identifikovány pomocí příbuzenských vztahů k mužům, jako něčí dcery, manželky, matky. Tento pohled na ženy je reflektován v bibli Eviným hřichem. Zdůrazňovala se méněcennost žen ve všech směrech. Toto postavení se poněkud zlepšilo v pozdním středověku, kdy získávala na významu Panna Marie jako Ježíšova matka.¹ U církevních otců se těšily úctě pouze panny. V Čechách bylo postavení některých žen ve středověku lepší, než v jiných zemích a to díky aktivní účasti v husitském hnutí.² Byla jim také poskytnuta na ženy poměrně vysoká míra vzdělání.

Ženy se jako intelektuálně neplnohodnotné neměly angažovat ve veřejném životě a měly se starat pouze o rodinu. Z tohoto způsobu života se pokusily vymanit například Krescencie Zmrzlíková ze Svojsína, Johana Krajířová z Krajku nebo Marta z Boskovic. Za to si vysloužily velkou kritiku mužů z intelektuálních vrstev. Ženy z katolických kruhů neměly příliš možností k veřejnému vyjádření, v tomto ohledu měly větší svobodu ženy z reformačních kruhů.³

Svobodné ženy nebo vdovy často vstupovaly do kláštera, kde se staraly o chudé a nemocné. Od 12. století začal upadat ideál řeholnic, někdy bylo jejich panenství dokonce zesměšňováno.⁴ Některé ženské kláštery byly považovány za semeniště hříchu a byly přirovnávány k nevěstincům. Na toto téma vznikaly také mnohé povídky a satiry.⁵ Avšak tento ústup ocenění kvalit žen duchovních umožnil alespoň částečné docenění žen světských, především jako příkladných manželek a matek, ale také mecenášek umění. Přesto však bylo jejich povinností vdát se, pouze tak získaly hodnotu. Hlavním a někdy také jediným úkolem ženy bylo porodit dědice. Ženy v poddanském postavení měly ovšem také pracovní povinnosti.

Opačným typem žen byly nevěstky, které stály na okraji společnosti. Nejprve byly nevěstky a nevěstince schvalovány jako obrana před cizoložstvím a jako jeden z

¹ Milena LENDEROVÁ (ed.), *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 8.

² TAMTÉŽ.

³ Božena KOPIČKOVÁ, *Žena evropského středověku v zasetí své doby*, in: Milena Lenderová (ed.), *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 23.

⁴ Jo Ann Kay MCNAMARA, *Sisters in arms: Catholic nuns through two millenia*, Cambridge 1996, s. 353.

⁵ Stanislav Kostka NEUMANN, *Dějiny ženy III. Žena středověká a renesanční*, Praha 1932, s. 209-212.

příjmů pro města. Později se však tento pohled začal měnit a nevěstky byly přísně postihovány. V českých zemích byly prostitutky vystaveny tvrdé kritice již v dobách husitství. Nevěstince se většinou nacházely na okraji měst u bran nebo za hradbami. Panovaly v nich přísné řády. Hlavními předpisy byly: Zákaz vstupu ženatých mužů a zaměstnávání vdaných žen, zákaz vstupu klerikům, nekřesťanům a dětem, při přijímání měly přednost ženy z jiných měst, zákaz příliš velkého omezování svobody a okrádání děvčat zaměstnavateli, vzhledem ke zdraví děvčat a jejich zákazníků musel být zakázán styk v době těhotenství, menstruace a nemoci, v nevěstinci byl dodržován nedělní klid, klid o svátcích, v jejich předvečer a ve velikonočním týdnu, musel být udržován pořádek a pokoj v domě a musela být projevována snaha co nejvíce usnadit návrat k počestnému životu. Pokud nevěstka dostala od zákazníka dárek, náležel pouze jí. Bylo zakázáno přijímat dívky, které nebyly plnoleté, avšak prameny dokládají, že se tak stávalo. Nevěstky se musely od počestných žen odlišovat předepsaným oblečením, které si určovalo každé město. Od 12. století vznikaly magdalenské domy, kde byly tyto ženy obráceny k řádnému životu. Tuto činnost podporoval papež Řehoř IX., který roku 1246 vydal bulu, která dala kajícím se nevěstkám právo stavět kláštery a dal jim četné výsady. Biskupové pro ně pořádali sbírky.⁶

Manželství bylo ve středověku velmi váženou institucí. Od 11. století jej církev řadila mezi svátosti a spadalo tak pod její dohled. Větší manželské spory tedy musely být projednávány před církevními soudy. Pro muže však bylo mnohem svobodnější než pro ženy. Muži často udržovali mimomanželské vtahy, což bylo pro ženu nemyslitelné. Ženy se musely vdávat podle nařízení mužů, kteří za ně rozhodovali. Ti jí také přidělili věno, které spravoval její muž, avšak měl povinnost zajistit jí ze svého majetku příjem. Bylo úkolem muže, aby ženě zajistil přijatelný život. Ovšem manžel se měl také postarat o to, aby jeho manželka dodržovala mravní i jiné zákony. Pokud se tak nedělo, měl právo ji fyzicky potrestat. Tyto tresty měly být spravedlivé a přiměřené. Tato přiměřenost však zřejmě spočívala především v tom, aby žena zůstala naživu. Pavel Žídek⁷ ve svém spise *Spravovna* radil mužům, jak trestat své manželky. Měli dbát na to, aby své manželky neochromili a neměli je trestat kyji, kordy a noži.⁸ Manžele mohla kromě nejvyšší politické nutnosti rozdělit jen smrt. Rozvod mohla povolit pouze papežská kurie. Důvodem mohla být neplodnost jednoho z manželů, užší příbuzenské

⁶ K tomu Božena KOPIČKOVÁ, *Žena*, s. 31-32; Stanislav Kostka NEUMANN, *Dějiny ženy III. Žena středověká a renesanční*, Praha 1932, s. 66, 68-75, 219-260.

⁷ Pavel Žídek byl encyklopedista působící na dvoře Jiřího z Poděbrad. K němu Božena KOPIČKOVÁ, *Žena*, s. 26.

⁸ Božena KOPIČKOVÁ, *Žena*, s. 26.

svazky mezi manželi a manželčino cizoložství. Po smrti manžela disponovala vdova svým majetkem. Toho často využívali mladí muži k snadnému zbohatnutí, ženili se se staršími vdovami, aby po jejich smrti zdědili veškerý její majetek.⁹ V tomto ohledu se velice nelichotivě o ženách vyjádřil Eneáš Silvius Piccolomini ve své *Kronice české*, kdy na adresu Barbory Cellské¹⁰, která se po smrti svého manžela rozhodla provdat za třináctiletého polského následníka trůnu, napsal toto: „Žena již baba, pojala úmysl znovu se vdát, zapudila z mysli dceru, která vyrostla v naději na království a provdala se za rakouského vévodu Albrechta a nemyslela na nic jiného, než na radosti nového manželství. Nevyplnitelná ženy chlipnost, která čím je hrobu blíže, tím manželského lože a svatební pochodně žádostivější a drzejší bývá.”¹¹

V důsledku hlavního ženského údělu rození potomků byla velmi vysoká porodnost. Avšak ženy často rodily v rychlých intervalech a proto umíraly vysílením dosti mladé. Infanticidium bylo velmi přísně trestáno. Navíc byly ženy z nižších vrstev fyzicky velmi zatížené, zatímco na ženy z vyšších vrstev byl kladen psychický nátlak, což jim na zdraví nepřidávalo.

Dědičné právo žen bylo ve středověku v českém království značně omezeno. Svého dědictví se ženy jen těžko domáhaly, jak dokládají soudobé soudní spisy. Trestní právo velmi tvrdě trestalo například znásilnění, ale k bití manželem již zákony tak přísně nepřistupovaly. Zákony stále zdůrazňovaly podřízenost ženy.

Ženám bylo poskytováno pouze základní církevní vzdělání, protože jim už od počátku bylo určeno mlčení a poslušnost. Univerzitní vzdělání bylo určeno výhradně mužům. S příchodem univerzit rychle upadalo klášterní vzdělání.¹²

Ženám doporučovaly spisy o medicíně a hygieně čistotu. Každá ráno si měly mít ruce, paže a obličej, dbát na nehty a zuby, mít zuby vždy vyčištěné párátkem, vyleštěné a vydrhnuté kartáčkem, často si umývat hlavu a chodit učesané. Oblečení bylo jednoduché. Ve středověku byla ideálem krásy žena štíhlá, s plavými vlasy, světlou pletí, červenými tvářemi a plnými rty.¹³

⁹ K tomu Božena KOPIČKOVÁ, *Žena*, s. 23–28; Stanislav Kostka NEUMANN, *Dějiny*, s. 54, 63.

¹⁰ Barbora Cellská (kolem 1393–1451) byla dcerou Heřmana II. Cellského a Anny ze Schauenbergu, druhá manželka Zikmunda Lucemburského, římská císařovna, uherská a česká královna. Barbora se za Zikmunda provdala v roce 1408 a roku 1409 mu porodila dceru Alžbětu, která byla jejich jediným potomkem. K tomu Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1378–1437. Lucemburkové na českém trůně II*, Praha 2008, 100–102.

¹¹ Josef KALOUSEK (ed.), *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích XIV*, Praha 1895, s. 306–307.

¹² Régine PERNOUDOVA, *Žena v době katedrál*, Praha 2002, s. 215–216.

¹³ K tomu Stanislav Kostka NEUMANN, *Dějiny*, s. 56; Régine PERNOUDOVA, *Žena*, s. 86–87.

II.1 Ženy z pohledu duchovních

Postavení žen především v 15. století bylo velmi rozporuplné. V této době se střetávaly dva proudy, které na ženu pohlížely velmi rozdílnými způsoby. Zatímco katolická církev ji nadále udržovala ve špatném světle, které na ni bylo uvrženo již od počátku křesťanství, jako na nositelku hříchu a trvala na svém „mulier taceat in ecclesia“, husitství přišlo s novým pohledem a uplatněním žen.

Svatý Pavel napsal, že hlavou všech lidí je Kristus, hlavou ženy muž. Žena je odleskem mužovy slávy a v církvi má mlčet. Církevní otcové byli k světským ženám velmi nesmlouvaví. Sv. Ambrož¹⁴ byl toho názoru, že Bůh stvořil ženu především k rození potomků. Žena je pro muže dobrou oporou, ale nižšího řádu, protože strhla muže ke hříchu. Také řekl: „Věřím, že v ženě má počátek zlo a skrze ni počala lež.“ Sv. Augustin¹⁵ došel k závěru, že podřízení ženy je v řádu věcí, protože muž je řízen božskou moudrostí, ona pak mužem. Podle něj: „Manžela jako pána nedala ženě příroda, ale vina.“ Stejně tak poukazuje na jejich povahové nedostatky: „Žena je živočich, který nemá ani pevnost, ani stálost.“ Dalším významným antifeministou byl sv. Jeroným¹⁶, podle něhož byla žena trpčí než smrt a stala se pastí, do níž se nechá hříšník chytit. Žena je počátkem všeho zla, skrze které přišla na svět smrt. Panictví má podle něj přednost před jakýmkoli manželstvím. Byl přesvědčen, že manželství je hříchem o stupeň lehčím než smilstvo. Papež Řehoř Veliký¹⁷ začal na ženy nahlížet poněkud mírněji. V návaznosti na šíření mariánského kultu začal vysoce hodnotit křesťanskou matku. Chválil manželství, které bylo důležité pro zachování lidského rodu. K tomuto mírnějšímu postoji se přiklonil také sv. Isidor Sevillský¹⁸, který prosazoval ochranu ženy. Připomínal, že muž musí být ženě příkladem a nevyžadovat od ní ctnosti, které sám postrádá. Podřízenost ženy spojená s poslušností musí být

¹⁴ Sv. Ambrož (340–397) byl latinským církevním otcem a od roku 374 biskupem v Miláně. Jeho vliv napomohl k vítězství nikajského koncilu. Roku 1295 jej papež Bonifác VIII. jmenoval jako prvního učitele církve. K tomu Roger COLLINS, *Evropa raného středověku 300-1000*, Praha 2005, s. 89-91.

¹⁵ Sv. Augustin (354–430) byl biskupem a učitelem církve v období pozdního římského císařství. Exeget bible. K němu Gisbert KRANZ, *Augustin: život a působení*, Kostelní Vydří 1998.

¹⁶ Sv. Jeroným (347–420) byl jedním z učitelů církve, teolog a spisovatel. V roce 379 se nechal vysvětit na kněze. V letech 382–384 se pastoračně věnoval ženám z vyšší římské společnosti. K tomu Sv. Jeroným, *Jeroným: výběr z dopisů*, Praha 2006.

¹⁷ Řehoř I. Veliký (540–604) je považován za jednoho ze zakladatelů světské moci papežů. Pocházel z významného patricijského rodu, vystudoval práva a v Římě zastávala úřad praetora. Poté, co opustil svůj úřad a nastoupil církevní dráhu, začal zakládat kláštery. Roku 579 ho papež Pelagius II. jmenoval svým legátem u císařského dvora v Konstantinopoli. Papežem byl zvolen roku 590. K tomu Roger COLLINS, *Evropa*, s. 192-194.

¹⁸ Isidor Sevillský (560–636) byl biskupem v Seville. Papež Benedikt XIII. ho v roce 1722 prohlásil za učitele církve. Jeho bratr, který ho vychoval, byl sevillským biskupem a po jeho smrti nastoupil Isidor na jeho místo. Podporoval křesťanství proti ariánství. K tomu Roger COLLINS, *Evropa*, s. 167-170.

svobodnou službou, která je naplněna láskou. Podle sv. Anselma z Canterbury²⁰ jsou Adam a Eva neoddělitelně zodpovědní za spáchaný hřích. Rozvíjel téma Nové Evy, tedy Panny Marie – Matky Boží. Kdyby ho společnost přijala, mělo by vést k lepšímu pohledu na ženy. Eva byla pramenem hříchu, ale Panna Maria byla pramenem spásy. Přišla na svět jako velké dobro, aby odčinila zlo, které způsobila Eva. Tento názor podpořil také Pierre Abélard.²¹ Ve prospěch žen se vyjádřili také představitelé klášterní školy Svatého Viktora²² v Paříži Hugo ze Svatého Viktora²³ a Petr Lombardský.²⁴ Podle Huga měla být žena výlučně společnicí a družkou muže. Její stvoření z Adamova žebra znamenalo, že měla zaujmout místo po jeho boku. Aby se naplnila skutečná manželská svátost při poznání slabosti a pasivity ženy, je nezbytná dobrovolná a vzájemná láska. Co se týče hříchu Adama a Evy, jsou Hugo i Petr toho názoru, že Eva je vinna, ale Adam zhřešil svou slabostí a zalíbením v ženě. Schvaloval její jednání, protože ji nekáral, a tím se na hříchu podílel stejnou měrou. Ženu si ďábel vybral proto, že je obdařena menším rozumem než muž. Mistr Robert z Melun²⁵ tvrdil, že zákonitě přišla Panna Marie, která zastínila hříšnou Evu, neboť porodila Krista. Došlo k tomu podle božského záměru, zajišťujícího řád naší obnovy.²⁶

Ovšem ani příznivější hlasy některých duchovních, růst mariánského kultu, přibývající počet světic a ženských klášterů nedokázal utišit hlasy neustále vystupující proti ženám. Příkladem je Honorius z Autun²⁷, který znovu zdůraznil důsledky Evina hříchu a připomněl výroky sv. Pavla. Objevují se u něj úvahy o sexualitě dlouhých ženských vlasů. Několika důvody ospravedlňuje zahalování hlavy, a to především ten, že ženy jsou ďáblouvu pastí a je třeba zabránit, aby se srdce mladíků chytila do rozhozených sítí jejich vlasů. Viděl nutnost v tom, aby byly v paměti oživeny důsledky prvotního hříchu, který má původ v ženě. Ta proto musí halit svou hlavu jako viník, aby

²⁰ Svatý Anselm z Canterbury (1033–1109) byl opat, arcibiskup z Canterbury, teolog a filozof. V roce 1120 ho papež Klement XI. jmenoval učitelem církve. Ve 23 letech odešel z domova a po třech letech putování po Francii vstoupil do benediktinského kláštera v Le Bec v Normandii. Roku 1075 zde byl zvolen opatem. V roce 1093 byl ustanoven arcibiskupem z Canterbury. Anselm zastával papežské stanovisko v boji o investituru. Roku 1494 byl prohlášen za svatého.

²¹ Pierre Abélard (1079–1142) byl francouzský básník, teolog a filozof.

²² Zakladatelem opatství Svatého Viktora byl roku 1113 Vilém z Champeaux. Tamější mistři se omezovali na učení svých vlastních členů. Opatství zaniklo během Velké francouzské revoluce.

²³ Hugo ze Svatého Viktora (1097–1141) byl středověký křesťanský teolog a filozof. Do kláštera vstoupil roku 1115.

²⁴ Petr Lombardský (1100–1160) byl italský teolog a biskup v Paříži. Od roku 1134 na doporučení Bernarda z Clairvaux přednášel u Svatého Viktora. Od roku 1145 přednášel na katedrální škole při Notre Dame a roku 1159 se stal pařížským biskupem.

²⁵ Robert z Malun (1100–1167) byl Angličan. Studoval na univerzitách v Oxfordu a v Paříži. Střídavě působil v Anglii a ve Francii.

²⁶ Božena KOPIČKOVÁ, *Žena*, s. 14–17.

²⁷ Honorius z Autun působil v 1. polovině 12. století v jižním Německu.

zároveň ukázala svou podrobenost. Dalšími zarytými odpůrci žen byli dominikáni Albert Veliký²⁸ a Tomáš Akvinský.²⁹ Oba přispěli k dalšímu zhoršení postavení žen. Žena je ve všestranném pojetí člověka brána v potaz pouze v kontextu rodiny, ale i zde pouze při zpochybňování role rodiček. Tím navazovali na Jana Scota Eriugena.³⁰ Ten viděl ve stvoření Evy opuštění původní linie, v níž zamýšlel Bůh pouze stvoření Adama. Rozmnožení lidí bylo důsledkem jejího stvoření a hříchu. Každý člověk, který je počat pohlavním stykem, je zatížen dědičným hříchem. O tom byl přesvědčen také mnich Gratianus.³¹

U nás se projevilo nepřátelství vůči ženám například v díle kronikáře Kosmase³² *Kronika česká*. Objevují se zde názory, že ženy mají lstivou mysl, dlouhé vlasy a krátký rozum, jsou neschopné a neoprávněné k vládě. Teolog Vojtěch Raňkův z Ježkova³³ neviděl kromě jeptišek v existenci ženy žádný smysl a chápal ji pouze jako nositelku a zneužitelku sexuální funkce.³⁴

Výklady bible západními teology uvrhly ženy na dlouhou dobu do podřízeného postavení. Byly zdůrazňovány jejich špatné vlastnosti a ty dobré byly přehlíženy. Ženy byly podle těchto teologů intelektuálně méněcenné. Díky tehdejší téměř výhradně křesťanské společnosti se tento pohled promítl i do běžného světského života.

V českých zemích přinesla určitou změnu husitská revoluce. Ženy, které se tohoto hnutí účastnily, byly velmi zbožné a představiteli reformace byly uznávány. Ženy uznávající pouze světský život se však u nich také netěšily příliš velké úctě. Pravděpodobně také díky husitsví se zde neujaly hony na čarodějnice tak jako v jiných zemích.

²⁸ Albert Veliký (1193 nebo 1206/1207–1280) byl významný učenec a věnoval se studiu filozofie, teologie a přírodních věd. Pocházel z rodiny švábského rytíře. Vystudoval práva na univerzitě v Padově, kde také vstoupil do řádu bratří kazatelů. Po studiích začal přednášet na řádové teologické škole v Kolíně nad Rýnem. Poté se odebral na pařížskou Sorbonnu. Roku 1260 byl jmenován biskupem v Rezně, ale roku 1262 požádal o uvolnění ze své funkce a dále se věnoval výuce.

²⁹ Tomáš Akvinský (1225–1274) byl žákem Alberta Velikého. Byl filozofem a teologem. Za svatého byl prohlášen roku 1323. Studoval v Neapoli, Kolíně nad Rýnem a v Paříži. Na posledně jmenované po studiích vyučoval teologii. K tomu Georg SCHERER, *Tomáš Akvinský s Georgem Schererem*, Kostelní Vydří 2005.

³⁰ Jan Scotus Eriugena (asi 810–877) byl filozof a teolog irského původu. Byl nejvýznamnějším myslitelem rané scholastiky.

³¹ Božena KOPIČKOVÁ, *Žena*, s. 17–18.

³² Kosmas (asi 1045–1125) byl děkanem pražské kapituly při sv. Vítu. Studoval v Lutychu. V roce 1099 získal v Ostřihomi kněžské svěcení. K tomu Petr HORA, *Toulky českou minulostí I*, Praha 1985, s. 230.

³³ Vojtěch Raňkův z Ježkova (asi 1320–1388) byl teolog, mistr svobodných umění, profesor a rektor pařížské Sorbonny a kanovník pražské kapituly sv. Víta. K tomu Jaroslav ČECHURA, *České země*, s. 23.

³⁴ Božena KOPIČKOVÁ, *Žena*, s. 21–22.

Reformátor Jan Milíč z Kroměříže³⁵ ženy podporoval. Kolem stovky prostitutek obrátil na pokání a pomohl jim k založení nového života. Mimo duchovní činnost se však ženám vyhýbal. Tomáš Štítný ze Štítného³⁶ psal díla určená k náboženskému vzdělávání své dcery i jiných žen. V předmluvě k překladu části *Zjevení sv. Brigity* napsal: „A zdali i ženy nebývaly prorokyně, a ješto Buóh skrze ně znamenitě činil veliké věci: Judith, Hester, Anna vdova, ony Sibylly.“³⁷

Mistr Jan Hus³⁸ měl své stoupenkyně v úctě, avšak obecně varuje před stykem se ženou jako d'áblovým nástrojem, strhává sebe i muže v hřích smilstva a ničí ho tělesně i duševně. Ženě se nemá odporovat, ale spíše se jí vyhýbat. V předmluvě ke svému spisu *Dcerka*, který věnoval ženám a jejich poučení, jak se neznelíbit Bohu, připomíná, že Ježíš postavil panenství nad všechny ostatní stavy. Jako důvody sepsání tohoto spisu uvedl: „*To slyš, dcerko, jež jsi jemu panenství zaslíbila: slyš, dcerko, a přichyl ucho své a viz, abys poznala sebe, vědouc, ke komu jsi podobná stvořena; druhé, abys poznala své svědomí; třetí, abys poznala nynějšího života bídu; čtvrté, abys poznala zdejšího příbytku pokušení; páté, abys poznala tři nepřátele; šesté, abys právě se kála; sedmé, abys důstojenství duše vážila; osmé, abys k budoucímu soudu pilně hleděla; deváté, abys život věčný vážila; desáté, abys Pána Boha nade všechny věci nejvíce milovala.*“³⁹ Žena má poznat nejprve sebe, protože čím více pozná sebe, tím více bude znát Boha a bude ho milovat a proto i Bůh bude milovat ji. Tělo tíhne k hříchu a duše k ctnosti. Žena má být svatá, protože Bůh to tak žádá. Nemá se dopustit smrtelného i každého jiného hříchu a pak bude Bůh přebývat v ní a s ní. V nedostatku má být pokorná.

Jan Želivský⁴⁰ varoval před dotykem ženy, která je návnadou na háčku d'áblovy

³⁵ Jan Milíč z Kroměříže (kolem 1323–1374) byl český kazatel. Pracoval v královské kanceláři jako registrátor, korektor a nakonec jako notář. Stal se kanovníkem a sakristou pražského kostela. Pod vlivem Konráda Waldhausera se roku 1363 vzdal svých funkcí a začal kázat česky. V Karlu IV. viděl antikrista a hlásal jeho příchod, za což byl na krátkou dobu uvězněn. K tomu Jaroslav ČECHURA, *České země*, s. 108–111.

³⁶ Tomáš Štítný ze Štítného (kolem 1333–kolem 1405) byl příslušníkem nižší šlechty, spisovatel a církevní reformátor. K tomu Jaroslav ČECHURA, *České země*, s. 112–113.

³⁷ Alfred THOMAS, *Čechy královny Anny. Česká literatura a společnost v letech 1310–1420*, Brno 2005, s. 75.

³⁸ Mistr Jan Hus (asi 1369/1370–1415) byl reformátor, kazatel a mistr pražské univerzity. Ve svých náboženských pracích kritizoval církev pro její mravní úpadek a katolická církev jej za to roku 1411 exkomunikovala a jeho učení označila za herezi. Na kostnickém koncilu byl odsouzen jako kacíř a vydán k upálení na hranici. K tomu Jiří KEJŘ, *Husův proces*, Praha 2000; Eva KANTŮRKOVÁ, *Jan Hus*, Praha 2008.

³⁹ Jan HUS, *Dcerka. O poznání cesty pravé ke spasení*, Praha 1995, s. 3.

⁴⁰ Jan Želivský (1380–1422) byl radikální husitský kněz. Od roku 1418 kázal na Novém Městě pražském. Dne 30. července 1419 vedl průvod, který vyvrcholil první pražskou defenestrací. Na základě žaloby Jakoubka ze Stříbra byl zatčen a popraven. K tomu Božena KOPIČKOVÁ, *Jan Želivský*, Praha 1990.

udice. Mistr Matěj z Janova⁴¹ zaujal k ženám bezvýhradně kladný postoj.⁴²

Dalším významným reformátorem, vyjadřujícím se k ženské otázce, byl Mistr Jan Rokycana.⁴³ V jeho *Postille*⁴⁴ se nachází mnoho poučení pro ženy. Důležitým úkolem žen byla výchova dětí jako správných křesťanů: „*Nu, mnedle, vy matery, velmi-li ste toho pilny? Najprvé, aby vaše děti znali Ježíše, řkauc: „Milý synu, milá dcerko, služ ráda milému Pánu Bohu a boj se jeho a děkuj jemu z jeho dobrodinie“ - i klásti jim všecká dobrodinie božie před oči, táhnúce je k tomu, aby oni Boha zamilovali; čili ste toho pilnějšie, kterak se k světu mají mieti a jiným se zalíbiti, anebo kterak má utržiti, ukupčiti, vydržiti? Hádaj! Á, běda, běda bude, zlé matery, hanebné, a otcové též! I dávát vám Buoh statečné děti, jediné hned z mládi rozkoši naučí, ješto to škodie dětem jísti, a hned, ty krmě z mládi rozkošné a pití silné píti. Protož tak piší doktorové, že bývají děti mdlí, bledí a blíkavi a blázni častokrát; ale ono ze vsi, ješto se tam tvarohem a syrovátkú vychová a boso běhá, leč u veliký svátek střeví obuje, obecně z těch mūdřejší bývají než z oněchno v rozkoši zchovaných. Trefit se také někdy mūdřý, ale řídko, z těch bohatých, ano také mezi černými kavkami trefí se bílá. Ale najlépe jest dětem sprostné krmě a bosu běhati a na hlavě nemieti čepice, aby pruoduch byl, leč by zima byla.*“⁴⁵ Špatnou výchovu soudobých dětí velmi kritizuje a poukazuje, že jeho současníci více dbají na pohodlí a malichernosti světského života, než na to, aby se z jejich dětí stali slušní lidé a tedy i řádní křesťané: „*Nu, vy otcové a matery, velmi-li ste pilni svých dětí, abyšte je k dobrému vedli? Než ted' oni k tomu vedau, kde by co utržily a ukupčily, vylhaly, jakož by jediné mohly, dobyly – k tomuť vedau a učie; ba, matka sama vylže, vytantuje duši, natáhne, kdež muož, aby dcerku, synáčka připravila, frýžky, vobojky, perlové věnce zjednala, dobré bydlo učinila, a potom aby v nich větší zápal byl, aby smilnili, cizoložili. Á, nebohé matery! Nestojte, jak vy málo tbáte, aby vaši děti byli milí*

⁴¹ Mistr Matěj z Janova (kolem 1353–1394) byl kněz, kazatel a reformátor. Byl žákem Jana Miliče z Kroměříže. Studoval teologii na Sorbonně, kde dosáhl titulu mistra svobodných umění. Poté na sorbonnské artistické fakultě přednášel. Do Prahy se vrátil po cestě do Říma a stal se kanovníkem v Praze. Později získal faru ve Velké Vsi u Podhořan. Kázal latinsky a jeho kázání měla velký ohlas. Proto byl církví donucen zanechat kazatelské činnosti a některé své názory odvolat. K tomu Vlastimil KYBAL, *M. Matěj z Janova: jeho život, spisy a učení*, Brno 2000.

⁴² Božena KOPIČKOVÁ, *Žena*, s. 22–23.

⁴³ Mistr Jan Rokycana (asi 1396–1471) se narodil v rodině chudého kováře. Studoval v Praze, kde získal titul bakaláře. Postavil se na stranu pražských mistrů, vedenou umírněným utrakvistou Jakoubkem ze Stříbra. Roku 1429 se stal generálním vikářem arcibiskupství pražského a díky němu se husité postupně sjednocovali. Roku 1430 se stal mistrem svobodných umění. Na Basilejském koncilu stál v čele českého poselstva. Roku 1441 svolal sněm do Kutné Hory. K tomu Petros CIRONIS, *Život a dílo Mistra Jana z Rokycan: svědectví Zdeňka Nejedlého, Kamila Krofity, Martina Kozáka a Josefa Teigeho*, Rokycany 1997.

⁴⁴ Postilla byla sebrána jeho žáky na základě jeho kázání z let 1453–1457.

⁴⁵ František ŠIMEK (ed.), *M. Jan Rokycana, obránce pravdy a zákona Božího: výbor z kázání, obrany kalicha a z listů*, Praha 1949, s. 37–38.

a líbí milému Bohu! Že sau oni v hněvu božím, nic toho netbají; ale když by se na ně král hněval, tu' by se staraly!"⁴⁶ Také upozorňoval na to, že za hříchy svých dětí jsou zodpovědní rodiče tím, že zanedbali výchovu a proto se podílí na jejich hříchu: „Ach, vy, kto ste děti měli, mělo by vám to na mysl tanauti, jestliže ste jich k dobrému nevedli! A kde jest viděti aby své děti vedli, jako slušie, než ku pýše a k světu? A ještě budau mnozí říeci: "A co to dětem škodí?" Zvieš, babo, neměj péče! Milý, byl-li by hřiech kdyby někdo vida, ano u sauseda hoří, a moha zhasiti, a nezhasil, ale přiložil, aby viece hořalo? Dieš: "Byl." Tak' jest toto veliký - a mnohem větší - hřiech, že od Adama ihned ten oheň jest v každém člověku - a ty pak k tomu přidávati a přičíněti, ku pýše, k světu vésti a k milování světa?! Ah, ubohé matery a otcové, nestojte! Milí, velikau-li o to péči máte, abyšte tu své děti dali, ješto by se k mravuom vedly a Boha se bály, čili ke dvoru? Ha! Nuže, milé matery a otcové, když vy vidíte, ano se vaši děti Boha nebojie, prikázanie božie přestupují, věrují, přísahají, jméno božie lehce berau - velmi-liž toho želéte, velmi-li se proto uplácete? Coděti oplzle mluvie, lají, zabylstivie neslušné plodie - všeť to na vaši hlavu přijde. Á, vy, biedné matery a otcové, ješto před nimi zle a neřádne mluvíte aneb činíte, zviete, nemějte péče! Ono psota naučí se též, a matka uslyšeci nebo tatík, ještě se zasměje tomu a bude říeci: "Ba, hle, zmilitkého, co špaček!" Oh, běda vám, zlí a nešlechetni rodičové! O toť by vám slušalo péči mieti, aby ani sami ani žádný nikdy před nimi zle nemluvil. Ale toto, psota, nejednú přijde na zpověď, malé žábě hubené, a plišti slovo, že věrně hlava zabolí; a otiežeš-li jeho: „Kto tě tomu naučil?“, „tatík a matka tak říká“. Pro milého Boha, pro vaše spasenie, mějte ty děti, jako slušie, nechcete-li s nimi na věky hořeti!"⁴⁷ Schvaluje manželství, pokud je uzavíráno ze správných důvodů: „Poněvadž jest to, máť tomu každý věriti a poddán býti. Ale tento lid, tak-li vede své běhy a rády vedle toho? Kto, kde? Mnedle, vy panny, panici, tak-li svuoj stav vedete, abyšte byli světi tělem i duší, pokorné, stydlivé? Ano, slobuj! Nu, vy manželé, tak-li vy vstupujete v ten stav, jako Buoh chce, aby to bylo pro chválu boží a pro plod, ale ne pro chlipnost a tělesné žádosti - tak-li jest? Ha! Než, bude lotr, rufián a ona bude neřádna lotryně, nevěstka; a přijdauc k knězi, budau říeci: "Kněže, oddaj nás, chcem' v svaté manželstvie vstúpiti!" I plete se mezi svaté manžely, nešlechetni lotr, ješto bude vyhnán a vyprán jako onen, ješto se pletl na svatbu, nemaje roucha svatebnieho. Též vdovy rozkošné, ješto svau vuoli mají; též kněží svatokupci, ješto jim řečeno: „Darmo máte, darmo dajte!" - a tak všichni stavové, králuov, kniežat,

⁴⁶ TAMTÉŽ, s. 55–56.

⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 56–58.

pánuov, rytieľuov, panoší, mešťaľuov i sedľáľuov, kdež se který stav, řád aneb duostojenstvie nebo obchod sjedná s zákonem božím? Než každý, jakž komu líbo."⁴⁸ Mělo se dbát na to, aby ženy byly v manželství spokojené a měly být vdávány pouze ze své svobodné vůle: „*Co jest pak manželstvie? Doktorové světi tak mluvie, že manželstvie jest dvau vosob svobodnau dobrovolné svolenie. Bývá-li to pak, že ona nejednau nebude o tom nic věděti, a oni ji vdadie a budau říeci: „To to to, aby přátel neposlauchala! Musíš zaň jiti!“ Á, běda bude! zviete, kto ste to kdy jednali, žeť vám to na hrdlo vsede, nemějte péče! Matko, mnedle, když si měla dcerku vdáti a k tomu ji vedla – mnedle, pomyslila si řkúc: „Kam já ji toto vedu?“ , pomodlila-li si se za ni, poprosila-li si Boha řkúc: „Milý Pane, račiž ty jim dáti svau pomoc, drahý Ježíši, aby oni v tom stavu mohli řádně státi, jakž by se tobě líbilo a jich dušém bylo užitečno?“ Ó, ó, slibuj za to! Než, povedeť ji baba vesele, s smiechy a s kunštíky, jako by jie najlépe zjednala. Á, nevieš, hanebná drchto, že, kdyby ji někde vedla do nějaké vody prudké a hluboké a strčila ji tam, až by se jie v austa nalévalo, řkúc: „Vyplyň, muožeš-li, anebo tam zóstaň!“ - bylo-li by bezpečné, ha? Takt' jest toto nebezpečné, dáti dietě své k manželství. Vámt' se to nezdá, ale zviete, kdyžť přijde hodina smrti!*"⁴⁹ Manželství je svátost, proto do něj mají lidé vstupovat s čistými úmysly a bez hřichu: „*Ale že manželstvie jest svátost od Boha zjednaná a ustavená, i protož, poněvadž jest svátost, žádní nemají té svátosti požívati, než svatí lidé; ktož pak kolivěk, jsauce v smrtdelném hřiechu v kterém, a vstupují v manželstvie, žádnému se tomu to manželstvie neobrátí k spasení, ale k horauciemu peklu. A jakož, ktož koli tělo božie nehodně přijímají, mají-li hřiech, jakož tito hřešie, tělo božie nehodně přijímajíce, tak tito hřešie, kteříž v svá manželstvie vstupují neřádně, jsauc v hřešiech smrtdelných a jiným úmyslem, než pro své a jejie spasenie. A toto, přijde lotr, rufián neřádný, a bude říeci: „Kněže, chceme v svaté manželstvie vstúpiti“, a ona lotryně, nevěstka. Oh, rci: „V svobodu hřiechuov a v rufiánstvo chcem vstúpiti.“ I nazývají svátostí, sauce neřádní; rovně jako by Boha čertem a d'áblem nazýval – byl-li by to hřiech? „Oh“, dieš, „byl“. Takt' jest toto hřiech praviti, že chtie v svaté manželstvie vstúpiti, a vstupie v pravé rufiánstvo a v svobodu hřiechuov, aby svau nešlechtnost svobodně páchali. Ale že tu před samým čtením die: „A po třech dnech svatby staly sú se.“ Co je to? Toto, aby ne ihned ta skládanie byla, když se oddanie, ale aby prodlili. Nebo tak jest ustaveno, aby najméně do třetieho dne byli sebe prázdni pro poctivost svátosti manželské. A toto hned – leč by u dvoruov toho*

⁴⁸ TAMTÉŽ, s. 41.

⁴⁹ TAMTÉŽ, s. 70-71.

nebylo. Ano tu' je večier oddadie a ihned spolu spat vedau; a mluv, co chceš, oni' jinak neučinie – takt' jest to dobrá družina! Ba, jakž sau navykli, učiniet'; jinak učiniet', mluv, co chceš! Ale shledáte, ti vaši obyčejové a navyklosti k čemu' vás přivedau, zviete, jaký konec proto vezmete! Již' jest je tak d'ábel voslepil, že, mluv jim, co chceš, nic tomu neučiníš; a dieš-li co, budaut' říeci: „Kněže, tak my máme vobyčej, takt' sau naše práva.“ I takt' již rovně havají, koňové slepi, kamž je čert vede, až právě, jeliž jim múka oči otevře jako onomu bohatci; neviděl zajisté Lazara před vraty, a když byl v mukách, tepruv jej zdaleka uzřel. Ba, ktož by chtěl řádně a právě v manželstvie vstúpiti a k svému spasenie, měl' by najméně po těch smluvách do čtvrti léta v pokání státi a potom tepruv, ožeje a opláče hříechy, z bázni vstúpiti. Ale toto ledakdys, a žádného pokanie! Á, běda bude!”⁵⁰ Manželé si měli být věrni a měli se vzájemně podporovat. Muž neměl nechávat s mou manželku v nedostatku: „Toto má býti mezi manželi: nerozdělitelná svyklost viery pravé. Nebo právě, jako když by neměl pravé viery o těle božiem člověk, jist jest peklem – to jest viera naše - , též právě manželé, nebudau-li k sobě mieti viery pravé, nic jiného jediné pekla čekajte. Nebo tak má manžel manželce věren býti, najprv o svau duši a o jejie, aby jie nezavedl a ona tebe; aby jie nebyl nikdy na překážku k dobrému, ale aby byl nápomocen, a ona zase též tobě, aby vše, což činie, z jednostajné vuole činili, aby žena u muže nebyla děvkau a muž u ženy aby nebyl pacholkem, než pravé, věrné tovarystvie aby mezi sebu zachovali. Ale bývá-li to, že muž ženě nedá ničímž vládnauti, poslední halěř sám má v rukau? a pakli co má, ale ze všeho se jemu vyčti! Á, biední manželé, to-li jest viera? Anebo sám puojde na víno aneb jinam na dobré bydlo, a ona jez, má-li co, nebopí pivko nějaková řiedké aneb vodu; a nemnie, by to hříech byl! Ale všeť k konci přijde!”⁵¹ Ženy měly mít muže v úctě po vzoru Panny Marie: „I die dále: „Otec tvuoj a já bolestně hledali sme tebe.“ Tu se vy naučte, ženy drzie a všetečné, abyšte své muže v čest měly. Tato drahá Panna předložila Jozefa před sebe řkúc: „Otec tvuoj“ - totiž domnělý – „a já“. Neřekla: „Já a otec tvuoj“. Takt' by mělo býti, aby ženy muže v čest měly, nečelily napřed.”⁵² Ale manželé se měli mít ve vzájemné úctě: „Čtvrté, aby byla nerozdielná svyklost v poctievosti, aby žena muže v čest měla; jako ona Sára nazývala Abrahama pánem, tak také manželé aby se v čest měli, žena muže svého aby ctíla jako anděla božieho, a zase muž ženu aby ctí a v čest měl. Tak-li vy činíte? Ano, slibuj! Zlaje, zpeskuje biednik muž jako pes, cti na ní za halěř neostaví. Oh, biední mužie, nevěrni a nešlechetni, utepe, uspekuje! By nevěstka byla,

⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 72–73.

⁵¹ TAMTÉŽ, s. 78.

⁵² TAMTÉŽ, s. 61.

neměl by toho učiniti. I mníš, byť toho Pán Buoh nemstil? Zvieš, neměj péče! Menší by hriech měl, kdyby jiné lál, cizie, a neuctil, než své. A takoví obecně říkají: „Však jest pak má, mohu s ní učiniti, což chci!“ A ty se muožeš voběsiti, a budeš-li ty čertuov, hádaj?! A též vy zase, ženy zlé, hanebné! Dajž, milý Bože, těm manželóm svau pomoc, zajisté u velikém’ sau nebezpečensví.”⁵³ Poukázal na to, že manželky mohou být někdy ctnostnější než panny a na to, že úloha manželek není snadná a panny jsou svobodnější: „A druhé, že ona, súci čistá panna, ráčila býti na svatbě, tiem dala naučenie, aby žádným panenství m manželstvie nebylo opomietáno. Neb v panenství často se pýcha zarozuje. Neb Pán Kristus ráčil se z panny naroditi, aby panenství pochválil, že je jemu velmi milé a libé; ráčil chválen býti od vdovy, aby vdovství potvrdil; ráčil ted’ býti na svatbě, aby manželství potvrdil. Ale když’ jest pyšná panna, velmit’ se jemu nelíbí; mnoho viec líbí se jemu manželka pokorná než panna pyšná. Neb manželka, ta má velikú příčinu pokory, neb jest muži pod bázní, ano muž nejednú ztepe, zlaje, an pobieze dělat etc., ano manželka musí těžce roditi a mnohé psoty podstúpiti; ale panna, súc svobodná, ana má příčinu života sodomského, když chce, vstane, když chce, jie, pie, kdy chce, ale manželka nemá té vôle. A protož mnohé manželky předstihnú vdovy i panny v odplatě v nebi. Protož Bóh nebude súditi podlé toho, že’s panna, vdova, mnich, jeptiška, ale vedlé zaslúženie, podlé zasluženie každého. To již máš, proč Panna Maria byla na svatbě.”⁵⁴

Husitští reformátoři se sice sami ženám vyhýbali, avšak je zjevné, že na ně nepohlíželi s takovým despektem jako katolíci. Nabádali je svými naučeními k tomu, aby žily jako správné křesťanky a ve stejném duchu vychovávaly také své děti. Nenakazovali jim mlčení a podporovali manželství. Stejně tak měli mít muži své manželky v úctě. I když i tito kazatelé v některých případech schvalovali bití žen, rozhodně si husitské ženy v jistých ohledech oproti křesťankám značně polepšily.

⁵³ TAMTÉŽ, s. 80.

⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 145–146.

III. Rožmberské šlechtičny v náboženském životě v 15. a na počátku 16. století

Český Krumlov byl v 15. století významným kulturním a politickým centrem českých zemí. Bylo to prostředí navštěvované evropskými učenými. Byli mezi nimi například Tomáš Perentucelli¹ v roce 1446, Eneáš Silvius Piccolomini² roku 1451, kardinál Carvajal nebo řeholník Jan Kapistrán.

Za vlády Oldřicha II. z Rožmberka byli přijímáni na Krumlově všichni jeho přátelé, potenciální spojenci i politické návštěvy s velkou okázalostí, která se dala přirovnat ke královskému majestátu.³

V druhé polovině 14. století se prvním výrazným kulturním a vzdělávacím střediskem ve městě stal farní kostel. Písemné zmínky o farní škole zmiňují působení učitele a založení knihovny. Farní škola fungovala dále i v 15. století a vzdělání se stále rozšiřovalo. Centrem výchovy a vzdělání dívek ze šlechtických rodů se stal klášter klarisek. Českokrumlovská latinská škola prožívala období rozkvětu v druhé polovině 15. a na počátku 16. století, kdy ve městě působili vzdělání kněží, většinou absolventi italských univerzit, kteří přispěli k vedoucímu postavení města v duchovní životě českých katolíků. Absolventi školy odcházeli studovat na katolické univerzity ve Vídni, Krakově a Bologni. Spojení s italským prostředím přinášelo do města počátky humanismu.

Rožmberský dvůr a církevní instituce byly významnými vlastníky a objednavateli uměleckých děl, ať už šlo o díla sochařská či malířská. Patnácté století, jehož první polovina je spojena s vládou Oldřicha II. z Rožmberka, znamenalo další období kulturního rozkvětu, který na rozdíl od jiných oblastí nebyl poznamenán husitskými válkami. Naopak zde v této době hledalo bezpečí mnoho osobností, které k tomuto rozvoji významně přispěly. Již kolem roku 1400 zde začínají působit domácí malířské dílny, vzniká rožmberská a kaplanská knihovna, byl přestavěn kostel sv. Víta a před rokem 1500 vznikla rožmberská stavební huť.

Krumlovský hrad byl přepychovým sídlem, které zastiňovalo i Pražský hrad. V této době byli vladaři tohoto rozsáhlého dominia Rožmberkové, jeden z nejvýznamnějších rodů Českého království. Na počátku 16. století vznikl na krumlovském dvoře humanistický kroužek. Sdružoval studenty italských škol a cizince. Jeho členové sbírali a opisovali klasická díla a udržovali styky s jinými humanisty.⁴

¹ Budoucí papež Mikuláš V.

² Pozdější papež Pius II.

³ Anna KUBÍKOVÁ (ed.), *Rožmberské kroniky. Krátký a summovní výtah od Václava Březana*, České Budějovice 2005, s. 13.

⁴ Jiří VESELÝ, *Město Český Krumlov v době jagellonské*, in: Václav Bůžek (ed.), *Českokrumlovsko v*

Na počátku 15. století byl pánem na Krumlově Jindřich III. z Rožmberka († 28. července 1412). Jindřich byl purkrabím na Pražském hradě a členem panské jednoty. Jako purkrabí je doložen od dubna 1396 do léta 1398 a od roku 1400 do počátku roku 1404.⁵ V roce 1394, kdy panská jednota převážela zajatého krále Václava IV. do Horních Rakous, pobýli také na rožmberských hradech Příběnicích a Českém Krumlově. V Českém Krumlově byl také vězněn při druhém zajetí v roce 1402, kam ho osobně doprovázel také jeho bratr uherský král Zikmund.⁶ Jindřich nechal na počátku 15. století přestavět a rozšířit chrám sv. Víta v Českém Krumlově. Jeho první manželkou byla od března 1380 Barbora ze Schaunberga († březen 1398), druhou se pak roku 1399 stala Alžběta z Kravař a Plumlova. Alžběta byla utrakvistka a žila v letech 1425–1437 na hradě Šternberk. Václav Březan uvádí, že Jindřich měl se svou první manželkou syna Petra († 1406) a dceru Ludmilu, která však není historicky doložena.⁷ Jeho jediným synem, který se dožil dospělosti, byl Oldřich II. z Rožmberka (13. leden 1403–28. duben 1462) a dcerou Kateřina z Rožmberka, která se roku 1418 provdala za Rainprechta mladšího z Wallsee. Měla se svým manželem dva syny a dceru. Po jeho smrti se uchýlila na své vdovské statky Hoheneck, Sauseneck a Rossatz.⁸

Vladařem byl Oldřich II. z Rožmberka v letech 1418–1451. V době husitského revolučního hnutí byl často brán jako nekorunovaný český král. Dokonce byla naděje, že on nebo některý z jeho synů získá českou královskou korunu, avšak díky větším finančním prostředkům ho překonal Jiří z Poděbrad.⁹ V této době se rožmberské dominium skládalo z třidvaceti purkrabství, množství hradů (např. Krumlov, Dívčí Kámen, Nové Hrady, Velešín, Lednice, Třeboň, Choustník, Helfenburk atd.), šesti měst, dvaadvaceti městeček a téměř pěti set vesnic. Majetek zasahoval částečně také do Horních Rakous.¹⁰ Ačkoli se původně přikláněl patrně pod vlivem jednoho ze svých poručníků Čenka z Vartenberka ke kališnické víře, později Oldřich ostře vystupoval proti kališnictví a projevoval se jako katolík. Prosazoval však, aby církve nevlastnila žádné pozemky. Obzvláště velký zájem měl o obrovský majetek zlatokorunského cisterciáckého kláštera. Husity postihoval velmi tvrdě. V jeho hradní hladomorně zemřel jeden z předních Husových stoupenců, univerzitní mistr Jan z Jesenice.

době jagellonské 1470-1526, Český Krumlov 1998, s. 74.

⁵ Anna KUBÍKOVÁ (ed.), *Rožmberské kroniky*, s. 117.

⁶ TAMTÉŽ, s. 119.

⁷ TAMTÉŽ, s. 34.

⁸ TAMTÉŽ, s. 41.

⁹ Anna SKÝBOVÁ (ed.), *Listy bílé paní rožmberské*, Praha 1985, s. 5.

¹⁰ TAMTÉŽ, s. 8–9.

Oldřichovým hlavním sídlem byl hrad Krumlov, který zůstal nepoznamenaný husitskými válkami.¹¹ Právě díky tomu mohl Český Krumlov dále nerušeně kulturně vzkvétat. Jeho první manželkou se stala Kateřina z Vartenberka († 1429), se kterou měl šest dětí. Syny Jindřicha, Jošta a Jana a dcery Anežku, Ludmilu a Perchtu.

Po Oldřichovi se roku 1457 vladařství ujal Jan II. z Rožmberka, avšak bratři se stali nástupci svého žijícího otce, který abdikoval, již 13. listopadu 1451. Přesto je v listinách nadále zřejmá jeho spoluúčast na vladaření. Je zajímavé, že na Oldřichově abdikaci listině se jako svědek objevuje Jan Kapistran.¹² Po svém bratru Jindřichovi, který zemřel předčasně, zdědil Jan titul slezského hejtmana. Jan se oženil s Annou z Většího Hlohova¹³ († 17. prosince 1483). Narodilo se jim 10 dětí, a to Jindřich, Vok, Petr, Oldřich, Kateřina, Barbora, Markéta, Hedvika, Alžběta a Johana. Anna byla po své smrti pohřbena v rožmberské rodinné hrobce ve vyšebrodském klášteře. Janův bratr bratr Jindřich († 1457) se oženil v září 1453 s Anežkou z Schaunberka.¹⁴ Měli dceru Janu ze Schaunberka.¹⁵ Jošt se stal biskupem ve Vratislavi.

Janovým nástupcem se stal roku 1472 jeho šestnáctiletý syn Jindřich, který až do února roku 1475 vystupoval samostatně, od února do srpna 1475 spolu s mladším bratrem Vokem. Jindřich postoupil 24. srpna 1475 vladařství Vokovi a uchýlil se na Rožmberk. Jindřich byl duševně chorý a zemřel 21. května 1489, aniž by se znovu ujal vlády.¹⁶ Od roku 1475 se tedy stal rožmberským vladařem Vok II. z Rožmberka († 1. září 1505), který však spolu se svými sourozenci požádal Bohuslava ze Švamberka, aby na dobu šesti let převzal správu rožmberského dominia. Bohuslav byl roku 1478 zajat uherským králem Matyášem, proto se téhož roku ujal vlády sám Vok. Za manželku si vzal Markétu z Gutenštejna.¹⁷ Jejich děti byli Jindřich starší, Jan, Jošt, Petr, Jindřich mladší a Sidonie. Kvůli chatrnému zdraví postoupil Vok vladařství 4. prosince 1493 mladšímu bratru Petrovi a sám se odebral na panství Třeboň.

Petr IV. z Rožmberka neměl žádné mužské potomky a tak měl veškerý majetek Rožmberků přejít na syny Voka II. z Rožmberka. Petr se však se svými synovci špatně snášel, proto se rozhodl omezit jejich budoucí moc citelnou majetkovou ztrátou. Petr

¹¹ Anna SKÝBOVÁ (ed.), *Listy*, s. 12.

¹² Anna KUBÍKOVÁ, *Jan II. z Rožmberka a generace jeho synů*, in: Václav Bůžek (ed.), *Českokrumlovsko v době jagellonské 1470-1526*, Český Krumlov 1998, s. 27.

¹³ Dcera hlohovského knížete Jindřicha a Hedviky Olešnické.

¹⁴ Po smrti Jindřicha získala jako vdovský statek panství Rožmberk. Znovu se provdala za Michala hraběte z Hardeku.

¹⁵ Václav Březan uvádí v Krátkém a summovním výtahu, že s ní „zplodil dítky“, ale žádní další potomci nejsou známi.

¹⁶ Anna KUBÍKOVÁ (ed.), *Rožmberské kroniky*, s. 150.

¹⁷ Po smrti Voka II. z Rožmberka se provdala za Alexeje Dobrohosta z Ronšperka.

prosazoval jako svého nástupce oblíbeného synovce Jana, který byl pro tuto úlohu nevhodný, neboť byl velkopřevorem rytířského řádu johanitů. Ostatní synovci se Petrovu přání vzepřeli a jako budoucího vladaře prosadili nejmladšího Jindřicha. Petrovou manželkou byla Alžběta z Kravař a ze Strážnice, vdova po Pertoltovi z Lipé. Alžběta byla utrakvistka a Petr se ve svatební smlouvě musel zavázat, že jí nebude bránit v její víře. Věnem přinesla strážnické panství. Alžběta Rožmberská zemřela v květnu roku 1500. Petr IV. z Rožmberka zemřel 9. října 1523.¹⁸ Petrova nejstarší sestra Kateřina se provdala 24. června 1476 za Petra Holického ze Šternberka († 1514). Měli spolu syna Jana. V třeboňském kostele sv. Jiljí nechali vybudovat kapli, pod jejíž podlahou byli pochováni. Kateřina zemřela 20. srpna 1521 v důsledku příliš silného puštění žilou ve veřejných lázních v Třeboni, kde se zřejmě nakazila morem. Barbora z Rožmberka se v roce 1474 provdala za Jana z Bibrštejna. Manželství bylo zřejmě nešťastné, protože Barbora si ke svému bratru Vokovi stěžovala na hrubé chování svého manžela. Barbořino dvojče Markéta se stala jeptiškou a vstoupila do českokrumlovského kláštera klarisek. Hedvika z Rožmberka se poprvé provdala na jaře roku 1476 za svobodného pána Wolfa z Grafenecka. Po ovdovění se roku 1482 provdala za Tobiáše z Boskovic a z Černé Hory. Jejím posledním manželem se roku 1496 stal Řehoř ze Starhemberka. Zbytek svého života strávila na hornorakouském hradě Pürstein. Hedvika zemřela 29. dubna 1520 a byla pochována v starhemberské rodinné hrobce v Hellmonsöd. Alžběta z Rožmberka se v roce 1483 provdala za Jindřicha Prüschenka ze Stettenberka, hraběte z Hardeku. Johana z Rožmberka zemřela v roce 1482 ve svých 15 letech.¹⁹

Jan III. z Rožmberka se v roce 1523 ujal vladařství, ale roku 1524 byl králem Ludvíkem a svými bratry donucen předat vládu svému bratrovi Jindřichovi VII. z Rožmberka. Ten však onemocněl a v noci ze 17. na 18. srpna 1526 zemřel v klášteře Zwettl. Jindřich byl dvakrát ženatý. Jeho první manželkou byla od 4. listopadu 1520 Magdalena ze Šternberka († 28. června 1521). Dodávky potravin a nápojů na svatební hostinu činily 300 korců žita, 20 korců hrachu, 420 korců sladovnického ječmene, 60 žejdlíků vína, 10 soudků soli, 14 volů, 6 krav, 1 býka, 16 telat, 19 žejdlíků převařeného másla, 20 kop kuřat a 4 vykrmené vepře.²⁰ Po své smrti byla pohřbena v třeboňském kostele sv. Jiljí.²¹ Její náhrobní kámen nese nápis: AO . DMI . MDXXI .

¹⁸ Anna KUBÍKOVÁ (ed.), *Rožmberské kroniky*, s. 159–161.

¹⁹ TAMTÉŽ, s. 162–163.

²⁰ Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Norbert Heermann's Rosenbergsche Chronik*, Praha 1897, s. 212.

²¹ Anna KUBÍKOVÁ (ed.), *Rožmberské kroniky*, s. 168–169.

DIE XXVIII NOBILISS . D . MAGDALENA MAGNIFICI HENRICI DE ROSIS CONIVX OBIIT (Léta Páně 1521 dne 28. června zemřela nejurozenější paní Magdalena, manželka vznešeného Jindřicha z Rožmberka).²² V roce 1524 žádala její sestra Ludmila ze Šternberka Jindřicha, aby jí vydal Magdaleniny šaty a šperky. Jmenovitě to byly: Kožich z hranostajů podšitý brokátém, červená sametová sukně dole lemovaná stříbrným brokátém, černá sametová sukně dole lemovaná zlatým brokátém, červená atlasová sukně vyšívána stříbrnými a zlatými nitěmi, damašková sukně vínové barvy lemovaná zeleným brokátém, zelená damašková sukně vyšívána zlatem a podšitá žlutým a černým sametem, damašková sukně s klíny podšitá černým sametem, zlatý řetěz, zlatá spona, pět zlatých prstenů s drahokamy a jedna šňůra perel. Dále žádala dvoje povlečení na postele, velkou truhlu s měděnými panty, dvacet čtyři prostěradel, dvě taftová červená prostěradla, čtyři červené taftové číšky na podušky a červené a zelené taftové povlečení na polštář.²³ Jindřichovou druhou manželkou se stala roku 1522 Anna z Hradce († říjen 1570).²⁴

Rožmberkové byli katolickou rodinou, proto také většina žen, které se do tohoto rodu přivdaly, byly katoličky. Ovšem pokud se některý z vladařů oženil s utrakvistkou, byla respektována také její víra. Lze předpokládat, že o manželky Rožmberků bylo dobře postaráno. Některé měly jistě na své muže jistý vliv. Dochovalo se několik dopisů adresovaných manželkám vladařů, ve kterých jsou žádány o přímluvu u svých manželů. V jiné situaci se však někdy díky špatným sňatkům ocitly rožmberské dcery.

III.1 Dcery Oldřicha II. z Rožmberka

Šlechtičnám žijícím v kulturním prostředí středověkého Českého Krumlova bylo poskytováno základní vzdělání. Pravděpodobně neuměly psát a své dopisy diktovaly, ale uměly číst. Zvládaly základní početní úkony, tedy sčítání a odečítání.²⁵ Oldřichovy politické i kulturní styky jistě ovlivňovaly také rozhled jeho dcer. Je velmi pravděpodobné, že byly přítomné při vítání Oldřichových návštěv na Krumlově, setkaly se tedy s množstvím významných osobností. Jako v jiných šlechtických rodinách, také rožmberské šlechtičny žily ve fraucimoru, obklopeny ženami, které pocházely z nižší šlechty. V tomto prostředí byly Anežka, Perchta a Ludmila vychovány.

²² TÁŽ, *Jan II. z Rožmberka*, s. 42.

²³ Josef KALOUSEK (ed.), *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích XIV*, Praha 1895. s. 314-315.

²⁴ Anna z Hradce byla vdovou po Hynku Bočkovi z Kunštátu a Ladislavovi ze Šternberka.

²⁵ Anna SKÝBOVÁ (ed.), *Listy*, s. 24.

Anežka z Rožmberka se nikdy nevdala. Dnes lze jen stěží určit důvod, ale je pravděpodobné, že se sama vdát nechtěla. Anežka byla zdatnou lovkyní.²⁶ Žila na třeboňském panství, které sama vedla, a kde byla také po své smrti 25. června 1488 pohřbena. Veškerý svůj majetek odkázala synům svého bratra Jana. Ludmila se provdala roku 1452 za Bohuslava ze Švamberka. Narodil se jim syn Hynek. Ludmila žila v Boru u Tachova a pravděpodobně zemřela mladá.

Perchta se narodila roku 1429 na krumlovském hradě. Roku 1449 si ve svých dvaceti letech z otcovy vůle vzala Jana z Lichtenštejna († 1473). Měli spolu dceru Alžbětu a syna, jehož jméno se nedochovalo. Perchtino čtyřadvacetileté manželství bylo velmi nešťastné.

Některé přítelkyně z fraucimoru odešly po svatbě s Perchtou na Mikulov. Také ony psaly listy Perchtiným bratrům.

Perchta byla vychována v katolickém prostředí a byla katolicky zbožná, avšak sama tato zbožnost jí nepřinášela potřebnou útěchu v jejím nešťastném manželství. Proto se se svými prosbami o pomoc obracela nejen na Boha, ale také na svého otce a bratry. Nesměla se vrátit zpět na Krumlov, jejím pánem se stal Jan z Lichtenštejna. Jan byl významným a zámožným českým šlechticem. Vlastnil na Moravě rozsáhlý rodový majetek s centrem v Mikulově. Velká část majetku náležela také do Horních a Dolních Rakous, významný je především hrad Steiregg. Byl to však nerozdělený majetek mezi ním, jeho matkou Hedvikou z Pottendorfu, sestrami Alžbětou a Barborou, bratrem Jindřichem a bratrancem Vilémem.²⁷ Perchta se v tomto prostředí hlavně rakouské rodiny necítila dobře. Jan si vzal Perchtu především pro peníze, avšak Oldřich nemohl věno vyplatit ihned v celé výši, s čímž Jan nepočítal. Navíc byl Jan velmi zlý a svou ženu nenáviděl. Perchta o něm v jednom z dopisů hovoří jako o svém hříšném pánovi.²⁸ Postupem času se Perchta začala obávat o svůj život, nijak se netajili tím, že si vzájemně přejí smrt. V dopise svému otci v roce 1450 psala: *„A milý pane, račiž věděti zajisté, že jsem častokrát od dobrých a poctivých lidí vystřihána, abych se varovala před mateří i před ním, že na to jdú, aby mě otrávil, a že by mi se to již dávno přihodilo, než že mi toho nesmějí pro mú čeled' učiniti, bojiac se, aby toho na Tvú Milost nevznesli.“*²⁹ S Hedvikou z Pottendorfu si Perchta nerozuměla kvůli její výstřednosti. V jednom ze svých dopisů otci Perchta píše: *„Ale prosím Tvé Milosti, milý*

²⁶ TAMTÉŽ, s. 20.

²⁷ TAMTÉŽ, s. 24-25.

²⁸ TAMTÉŽ, s. 66.

²⁹ TAMTÉŽ, s. 60.

pane, račiž již na mě probuo zpomenúti a račiž někoho ke mně poslati, ješto bych mu mohla toho svěřiti, což mi se děje a druhét', by očima viděl, neb velikú núzi trpím s tú hřešnú mateří, neboť mi se již v tom velmi stýše."³⁰

Perchtin neutěšený život byl znám po celém Českém království, ale také v Rakousích. To jí však nebylo příliš platné a její životní podmínky se nijak nezlepšily. Perchta přežila nejen svého manžela, ale také obě děti.³¹

Jak už bylo zmíněno, Perchta z Rožmbeka byla katolicky vychována a ačkoliv se spoléhala spíše na pomoc svého otce a bratrů, její výchova je v některých jejích dopisech patrná. Její dopisy často po oslovení začínají obvyklou stylistickou konstantou: „*Modlitbu svú vzkazuji...*“. Jeden z dopisů svému otci ukončila pro tuto dobu obvyklým: „*A s tiem Tvú Milost milému bohu porúčém.*“³² Oldřich ve svém dopise dceru nabádá: „*A prosímť tebe, prosíš za nás milého pána boha, ať nám ráčí pomoci, aby búřky v zemiech staveny byly, a nám dal, což by duší našich spasení bylo.*“³³ V dopise svému bratru Jindřichovi prosí Perchta o to, aby jí navštívil. Zároveň je v něm velmi dobře patrné její zoufalství: „*A jakož mi Tvá Milost psáti kázal, že to ráčíš zjednati, když se z Pelhřimova vrátíš, abych se s Vaší Milostí shledala; milý pane Jindřiše, smiluj se nade mnú pro milý buoh a rač to zjednati, což muožeš najspieš, a pomozte mi pro buoh na malú chvíli od té čeledi, nebo ze mne budete mieti zádušie, jako byšte hřešnú duši z pekla vyvedli.*“³⁴ V závěru téhož dopisu ho ujišťuje, že se za něj modlí: „*Také mne prosíš, ať bych za tě boha prosila; nikdyť já tebe nemohu zapomenúti ani v svých hřešných modlitbách... A s tiem Tvú Milost bohu porúčém.*“³⁵ K modlitbám se vrací též v dopise z prosince 1450: „*Muoj milý bratře, věřímť, že mne nezapomeneš, nebť jsem já napřed u milém bohu a v tobě svú naději položila. Protož věřímť, že mne nezapomeneš. A jáť také tebe svú hřešnú modlitbú nezapomenu, a zvláště nynie, ještoť za tě velikú péči mám. Pamatuj každú sobotu, žetě vždy za tě mše; nemuožeš-li, ale spěj vždy jedne sedm Zdráva Marije.*“³⁶ Zde se také svěřuje jak do rukou božích, tak do rukou svého bratra, stejně jako v dopise z 15. prosince 1451: „*I porúčémť, milý bratře, napřed milému bohu a potom tobě tyto své věci a doufámť nade vsecky jiné, věda tyto*

³⁰ TAMTÉŽ, s. 56.

³¹ Po její smrti 2. května 1476 bylo její tělo uloženo do lichtenštejnské hrobky ve vídeňském kostele Panny Marie.

³² Anna SKÝBOVÁ (ed.), *Listy*, s. 51.

³³ TAMTÉŽ, s. 55.

³⁴ TAMTÉŽ, s. 57.

³⁵ TAMTÉŽ, s. 58.

³⁶ TAMTÉŽ, s. 67.

věci, že mne neopustíš, cožť se tobě nejlépe v tom zdá.³⁷ V dopise z 13. března 1455 je zřejmá Perchtina zbožnost a zároveň dokládá míru jejího zoufalství: „*Milý bratře, již se bohu a tobě porúčiem o své věci, aby nás nezapomínal. A sestrat' jest vzkázala modlitvu.*“³⁸ Postupem času se naléhavost v Perchtiných dopisech stupňovala. Připomínala, že jí manžela vybral otec a v listopadu 1450 apelovala právě na něj: „*Protož, milý pane, milý otče, slituj se nade mnú jako otec nad svým dietětem a rozpomeň se na to, milý pane, žeť jsem se z své vuole nevdávala. I volámť a žádámť již pomoci i z práva, jakožto dietě od uotce. I rozpomeniž se, milý pane, nad svú vlastní krví, pro božie milosrdenstvie.*“³⁹ V prosinci téhož roku se znovu obracela na bratra Jindřicha: „*Modlitbu svú vzkazuji, urozený pane a bratře muoj milý. A mohu dobře modlitbu psáti a modlímt' se již ted' ve jmě boha i ve jmě matky božé, aby se již nade mnú smiloval, aby se vždy k tomu tak přičinil, abych se s tebú shledala cožť muož býti najspieš. A učiň to pro mú i pro jeho duši spasenie a pro mú živost...I věřímť a porúčémť svú duši jako milému bratru, že jie nezapomeneš, neboť bude velmi sirá. A také jestliže bych co za svú duši rozkázala, anebo svým pannám a své čeledi, kteráž se mnú věrně pracují u mých nemocech, a takť je i se samu v tom porúčém.*“⁴⁰ V prosinci téhož roku psala Oldřichovi: „*Než rač věděti, žeť mi se-j tak daleko stesklo, ještoť toho budu pánu bohu na vás žalovati, jestliže mi z toho nepomuožte. A to shledáte, žeť jim děle toho trpěti nebudu. I ještět' jsem nic nepočala, aniž bych ráda počala bez vaše vuole. I prosím probuo, milý pane, račtež již svú pomoc nade mnú učiniti, nebť jste mne již právě tak zapomenuli, jakožť bych vám nikda nic nebyla, nebť mi se-j již dalece zaželilo vašeho zapomenutie nade mnú. A buoh to vie, že mi se bez viny děje, cožť mi se děje, žeť na mně věrnú ženu má, ale nedát' mi toho ničím dobrým požiti. Ač to kolivěk sama o sobě píši, věřímť bohu, že toho bohdá jinak neshledáte, ale ontě tak neřádňě živ se všemi věcmi, ješto se-j již všemu světu pronesl.*“⁴¹ V dopise bratru Jindřichovi z roku 1451 obviňuje za svého neštěstí také Boha: „*Milý bratře, protoť to píši, ač jsem kolivěk tak blízko smti jako oni; ale pro to bydlo, kterěz jest na mě pán buoh od něho dopustil, jest mi se třeba opatřiti.*“⁴² Ačkoliv Perchta nespolehala pouze na boží pomoc, v době, kdy se zdálo, že se vztah s jejím manželem obrací k lepšímu, byl to právě Bůh, kterému připisovala své štěstí: „*By se dobře vedlo, to bych z pravého sircě ráda viděla, nebť já*

³⁷ TAMTÉŽ, s. 79.

³⁸ TAMTÉŽ, s. 63.

³⁹ TAMTÉŽ, s. 60.

⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 89.

⁴¹ TAMTÉŽ, s. 69.

⁴² TAMTÉŽ, s. 77.

*se také s boží pomocí dobře mám a má věc již dobrý díel lépe stojí nežli prvé... Milý bratře, kdy pán buoh z jeho milosti to tak svuoj úmysel a sirce laskavé a víru ke mně obrátil, jakož tomu jinak nerozumím, prosím tebe jako svého milého bratra, aby jemu v nižádné věci odporen nebyl, sač tě bude prositi, neb tiem obrátíte jě v celosti k vám... A když Špán přijede, dámt' věděti, kterak' bůh a matka boží tomu chtěla, naší lásce.*⁴³ Svému bratru Janovi napsala 1. února 1470: „*A dajž milý pán bůh sčestie.*“⁴⁴ V některých záležitostech byla Perchta odkázána na kněze Jana Kaplicera.⁴⁵ V dopise Janovi ze 14. února 1470 si stěžuje: „*A poručila jsem knězi Janovi, když jest pryč jel, aby synem s mým rozmluvil o výplatu i o list na muoj dluh... Ale rozumiem v kněze Janovu listě, že jest s mým synem o nic nerozmluvil ani Aurovi listův dodal.*“⁴⁶ Avšak již 23. února sděluje, že mu další záležitosti opět svěřila: „*Také porozuměla sem kněze Janovu listu, kterak ještě mé věci nemají dobrého počátku, což se syna mého dotýče. I neumiem sobě nynie lepší rady dáti, než porúciem to knězi Janovi mocně, aby v tom tak pracoval, jakož jest těch věcí zpraven.*“⁴⁷

Šlechtičny nesly velké břímě v podobě nutnosti porodit potomka. Tuto povinnost Perchta splnila, přesto tím však svého manžela neobměkčila. Těžko říci, zda jediným důvodem jeho chování ke své ženě bylo nevyplacené věno. Svou roli jistě sehrály také Perchtiny stížné dopisy, které byly známy po celém království a na Jana z Lichtenštejna tak padla hanba, že nedokáže své manželce zajistit přijatelný život. Perchtě nezbylo nic jiného než naděje, kterou vkládala do své rodiny a do Boha. Její víra musela být velmi silná, protože ji nikdy neztratila a stále se modlila, i když po celé dlouhé roky jejího manželství nebyly tyto modlitby Bohem vyslyšeny.

⁴³ TAMTÉŽ, s. 91-92.

⁴⁴ TAMTÉŽ, s. 99.

⁴⁵ Jan Kaplicer – Miličinský farář, sekretář Jana II. z Rožmberka.

⁴⁶ Anna SKÝBOVÁ (ed.), *Listy*, s. 100.

⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 101.

IV. Měšťanky na českokrumlovsku na počátku 16. století

Český Krumlov na počátku 16. století zažíval další vzestup. Získal nové hospodářské výsady a privilegia, která mu dodávala vnějšího lesku. Krumlov byl rezidenčním městem a Rožmberkové ho budovali jako významné kulturní i hospodářské centrum. Roku 1479 obdařil král Vladislav Jagellonský město dalším jarmarkem konaným na svatou Kateřinu a rovněž dosáhl Vok z Rožmberka toho, že dvě zemské stezky, které dosud Krumlov míjely, vedly přes samotný Krumlov. V souvislosti s tím sem bylo přeneseno také mýto dříve vybírané v Přídolí.¹ V roce 1492 získalo podhradské osídlení Latrán týdenní pondělní trh a říjnový jarmark na neděli před svatým Havlem.

Během 15. století byla udělena cechovní privilegia třem českokrumlovským sdružením řemeslníků, a to řezníkům, ševcům a krejčím. V roce 1516 potvrdil Petr z Rožmberka tato privilegia také cechu sladovníků.

Nejpozději roku 1494 bylo město vydlážděno, vrchnost měšťanům prikazovala, aby hnůj neponechávali na rynku a v ulicích. Ve značné míře byly přestavovány měšťanské domy a město získávalo pozdně gotickou podobu. Významnou úlohu ve stavebním ruchu hrálo založení cechu německých kameníků Petrem z Rožmberka roku 1497. Byla také zbudována zpěvácká kruchta a boční kaple v chrámu sv. Víta.²

První stavbou s renesančními prvky byla kaplanka v Horní ulici pod kostelem, budovaná v letech 1514-1518 a dokončená roku 1520, jejímž stavebníkem byl Václav z Rovného.³

Na konci 15. století si měšťané postavili nový mlýn a roku 1518 vznikl obecní pivovar.

Rozhodující postavení ve správě města měla dvanáctičlenná rada konšelů, v jejímž čele stál purkmistr. Konšelé se ve funkci purkmistra střídali po čtyřech týdnech. K obnově městské rady docházelo každoročně. Konšelé zasedali na radnici, kde se také shromažďovala městská obec.⁴ Městský rychtář měl policejní a soudní pravomoc. Na

¹ Městys nedaleko Českého Krumlova.

² Českokrumlovská fara byla zřejmě založena Petrem I. z Rožmberka krátce před rokem 1317. První písemný doklad se datuje do roku 1329. Malý kostel však nepostačoval vzrůstajícímu počtu obyvatel města, proto Petr rozhodl o stavbě většího kostela. V roce 1340 započal se stavbou německý stavitel Linhart z Aldenberku. Ve stavbě trojlodí pokračoval krumlovský stavební mistr Staněk z Krumlova. Kostel vysvětil roku 1439 pasovský biskup Mikuláš, zřejmě ještě před dokončením přestavby.

³ Václav z Rovného žil v letech 1448 – 1531. Do služeb Rožmberků vstoupil jako písař a za Petra z Rožmberka se stal rožmberským kancléřem. V roce 1488 byl králem Vladislavem II. Jagellonským povýšen do vladyckého stavu s v roce 1495 ho Petr z Rožmberka propustil z poddanství. Byl humanistickým vzdělancem, sběratelem a církevním mecenášem. Vybudoval rozsáhlou knihovnu, kterou daroval kaplanům při kostele sv. Víta v Českém Krumlově.

⁴ Jiří VESELÝ, *Město Český Krumlov v době jagellonské*, in: Václav Bůžek (ed.), *Českokrumlovsko v*

správě města se podíleli zpravidla zámožní měšťané. Konšelé museli být schvalováni rožmberskou vrchností.

Město bylo tvořeno dvěma částmi, městem Krumlovem a městskou obcí Latránskou. Na počátku 16. století musela do jednoho ze sporů mezi těmito dvěma částmi zasáhnout vrchnost. Jednalo se o spor o právo vaření piva a o společné finanční náklady. Rožmberský vladař rozhodl roku 1503 tak, že Latránské osvobodil od finančních nákladů na mosty a obecního posla, nesměli však vařit bílé pivo, pokud ho budou vařit Krumlovští.

Také díky Petrovi z Rožmberka se zvýšil podíl měšťanstva na kultuře. V této době odcházeli krumlovští měšťané na studia na univerzitu do Bologne. Na přelomu 15. a 16. století zde vzdělanci utvořili na krumlovském rožmberském dvoře humanistický kroužek. Ten sdružoval domácí studenty italských škol a cizince. Jeho členové sbírali a opisovali klasická díla a udržovali styky s jinými humanisty. Přední osobností tohoto spolku byl rožmberský kancléř Václav z Rovného.

V této době začal rozkvět těžby drahých kovů kolem Českého Krumlova. Dolování se účastnili také někteří krumlovští měšťané.

Roku 1520 přišla do města morová rána. Umíralo na ni více než 16 lidí denně. Nejvíce však poznamenala město v následujícím roce, v krátké době jí podlehl několik set lidí. Nejvíce postiženi jí byli horníci v okolí města.⁵

V tomto kulturně i hospodářsky rozvíjejícím se prostředí měšťané a měšťanky postupně bohatli. Ženy z této společenské vrstvy měly oproti jiným poměrně velké výhody. Měly svobodnější volbu svého manžela než šlechtičny a je možné, že díky tomu byla jejich manželství poněkud šťastnější. Také nebyly tak velkou měrou zatíženy povinnostmi porodit mužského potomka. Neměly ani tak fyzicky náročný život jako ženy na venkově pracující na polích. Po svých manželech mohly dědit jak jejich majetek, tak i celé živnosti, které pak samy vedly.

V čekokrumlovské knize testamentů a svatebních smluv, vedené od roku 1515, se dochovaly zápisy testamentů mnoha měšťanek. Nejstarší ženský testament zaznamenaný v knize však pochází již z roku 1514. Tento záznam vznikl díky tomu, že závěť byla vyřizována během let 1516–1520. Ženy zde jsou označeny různě. Některé jsou jmenovány křestním jménem i příjmením, některé křestním jménem nebo příjmením a místem bydliště, u jiných bylo připsáno ke jménu také povolání a některé

době jagellonské 1470-1526, Český Krumlov 1998, s. 70-71.

⁵ Jiří VESELÝ, *Město Český Krumlov*, s. 73-74.

byly označeny pouze jako něčí dcery. Tyto ženy odkazovaly svůj majetek nejen rodinným příslušníkům, ale například také cechům, církevním institucím nebo jednotlivým církevním osobám.

Nejčastěji začínají tyto testaments dvěma různými formulemi. První zní: „*Ve jméno boží amen, poněvadž život lidský brzy skrze smrt proměněn bývá, protož já... jsúc na tiele nemocná však pánu Bohu diekujíc ještě pamieti a rozumu dobrého užívajíc, ač by mne pan buoh smrti neuchoval aby o statek muoj nižádných nesnázi po mé smrti nebylo, učinila jsem kšaft a rozkázanie vedle vuole své poslednie...*” A druhé: „*Ve jméno Svaté a Nerozdielné Trojice amen. Já... znamenavše obtíženie života svého a také tohoto našeho biedného vieku čas nestálý, a kterak jest jista smrt den ode dne k zachvácenie našemu se přibližujíc, ale nejistá hodina smrti, chtiec též spuosobu statek svuoj mnie od boha daný a puojčený tak, aby strážen a opatřen byl, aby an zmatkuov a nesnázi nebylo, s dobrým a vážným rozmyslem jsúc při dobré pamieti, učinila jsem rozkázanie...*”

Piesková ze Zahrádky roku 1514 odkázala do Přidolí na mše 3 kopy grošů, kostelu do Přidolí rovněž 3 kopy, na faru k českokrumlovskému kostelu sv. Víta 1 kopy a k bratrstvu svaté Anny⁶ do Krumlova 2 kopy grošů.⁷

Roku 1515 odkázala Kateřina Pražská 5 kop grošů na okno do fary „*kdež se boží tělo chovati má*”, současnému faráři 10 kop, aby za její duši a duše jejích předků byly zpívány mše. K bratrství svaté Anny odkázala 6 kop grošů, mnichům do kláštera na mše 2 kopy, knězi Bartošovi 5 kop grošů a 9 loket plátna. Peřinu, polštář a dvě podušky odkázala knězi Wolfgangovi a jeptiškám do kláštera krávu a včely, které měla v Domoradicích.⁸ Dorota Šimková z Parkánu odkázala k bratrství svaté Anny 2 kopy grošů.⁹ Anna Dyruhoarová odkázala současnému faráři 10 kop, svému duchovnímu otci faráři Bartošovi 40 kop grošů, dvě nejlepší podušky opatovi kláštera ve Zlaté Koruně a kostelu svatého Víta na opravu „*aby se za mne prosba dala jako za jiné dobrodince*” 100 kop grošů.¹⁰ Kateřina Šachlová odkázala bratrstvu svaté Anny 1 kopy grošů.¹¹

Podruhyně u Blažka sladovníka Barbora roku 1516 odkázala svému hospodáři peřinku, polštářek a pět prostěradel, aby vše prodal a dal za její duši, kde by se mu to

⁶ Pravděpodobně neprofesní náboženské bratrstvo. K tomu Hana PÁTKOVÁ, *Bratrstva a cechy v Českém Krumlově v době jagellonské*, in: Václav Bůžek (ed.), *Českokrumlovsko v době jagellonské 1470–1526*, Český Krumlov 1998, s. 66.

⁷ SokA Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, K – 1, inv. č. 321, sign. B II 2 b, f. 31.

⁸ TAMTÉŽ, f. 14-16.

⁹ TAMTÉŽ, f. 16.

¹⁰ TAMTÉŽ, f. 17.

¹¹ TAMTÉŽ, f. 8.

zdálo nejlepší.¹²

V roce 1517 odkázala Manda Hoffpeková německému kazateli knězi Kristoffovi 1 kopu grošů, do truhlice na odpustky 9 grošů a všechny peníze, které by po ní na domku zůstaly mimo závěť knězi Linhartovi. Jemu také odkázala 3 kopy a 8 grošů, které mu dlužila.¹³ Barbora, kožešnicková na Louži, odkázala knězi Bicanovi 4 kopy grošů, které mu byla dlužna.¹⁴ Zde je patrné, že někteří kněží neposkytovali pouze duchovní, ale také materiální pomoc.

Roku 1518 Anna Sýkorová odkázala jeptišce Dorotě z kláštera klarisek 10 kop, na faru do kostela k svatému Vítu 10 kop, bratrstvu svaté Anny 10 kop, na stavení do kláštera 10 kop, mnichům do kláštera 3 kopy grošů a na stavení na poušť k svatému Antonínu¹⁵ 10 kop grošů. Vše, co by zůstalo mimo závěť, mělo být dáno na spasení její duše a na spasení duše jejího zesnulého manžela.¹⁶ Marta Bartová odkázala 10 kop grošů k bratrství svaté Anny. Dále je poznamenáno: „*A ostatek tiech peniez odkazuji Apolonce, dceři mé. A jesti že by pak umřela bez let nedošlých, tehdy aby ty penízi zbytečné na zádušie. Item peřinu duchnu, dvie podušce, polštář, šest prostieradel čtyři hladká a dvie hrubá, to též odkazuji Apolonce. Pakliby umřela bez let došlých, tehdy aby to spadlo na zádušie.*”¹⁷

V roce 1520 odkázala Linhartová z Flechperku bratrství svaté Anny 2 kopy grošů a 1 kopu grošů na faru k svatému Vítu. Jeden z jejích dlužníků měl prodat její truhlu a plátno a za získané peníze a jednu kopu grošů, kterou jí dlužil, měl za její duši nechat sloužit mši.¹⁸ Pekařka Duora Kuncová odkázala k bratrstvu svaté Anny 1 kopu grošů. Dále je v závěti psáno: „*Item ostatek všecko což kolivěk mam i duom, to mocnie odkazuji Kači sestře mé a švagru mému, však tiemto spu SOBEM, jestli že by švagr muoj pieknie nakládal a dobře byl o sestru mú. A jestli že by pak pieknie a dobře s ní nenakládal, tehdy aby vydal z statku jim odkazovaného 50 kop míšeňských a páni konšelé aby to obrátili za duši mou a muže mého. Pakli pieknie a dobře s ní bude, tehdy aby vydal 10 kop dietem a na záduší 12 kop.*”¹⁹

V roce 1521 odkázala dcera Markéty Čekanové do kláštera na stavení 1 kopu a

¹² TAMTÉŽ, f. 22-23.

¹³ TAMTÉŽ, f. 33.

¹⁴ TAMTÉŽ, f. 30-31.

¹⁵ Pravděpodobně poustevna zasvěcená svatému Antonínu.

¹⁶ SOKA Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, K – 1, inv. č. 321, sign. B II 2 b, f. 39-40.

¹⁷ TAMTÉŽ, f. 43.

¹⁸ TAMTÉŽ, f. 85-86.

¹⁹ TAMTÉŽ, f. 104.

svaté Anně také 1 kopu grošů.²⁰ Kovářka Duora Janková odkázala Kláře Joachimové 2 kopy grošů, aby je dala k svaté Anně. Kopu hotových peněz odkázala též ke svaté Anně. Kalich, který měla u fary knězi prelátovi, aby s ním udělal co sám uzná za vhodné. Přála si, aby za ní bylo slouženo 30 zádušních mší. Sukno mělo být rozděleno mezi klášter a faru. Do kostela k svatému Vincenci do Doudleb²¹ odkázala 1 kopu grošů, do špitálu nejlepší truhlu, aby stála v kostele u oltáře a aby v ní byly uchovávány ornáty a věci, které k oltáři přísluší. Druhou nejlepší truhlu a pietní konev odkázala prelátovi, aby za to na kázání prosil Boha za ní a za jejího hospodáře. Zbytek, co by po ní zůstalo mimo její závěť, měli její poručníci rozdat na boží domy a na služby boží.²² Mandalena Černá odkázala k svaté Anně 2 kopy grošů a faráři 15 kop grošů.²³ Eliška u koželuha odkázala k svatému Vítu 1 kopu grošů a všechno, co by zbylo mimo závěť, měl dát její strýc na služby boží.²⁴ Dcera Markéty Žalndavé odkázala k svaté Anně 1 kopu grošů a do kláštera klarisek 40 grošů.²⁵

Lidmila Bieličová odkázala v roce 1522 k svaté Anně 1 kopu grošů a svému synovi knězi Wincencovi do Pasova 10 kop grošů.²⁶

Duora Parslová odkázala roku 1523 k svaté Anně 2 kopy grošů a do kostela svatého Vincence v Doudlebech také 2 kopy grošů. Co není zahrnuto v závěti a peníze, které budou získány prodejem jejího domu, měly být dány na její záduší.²⁷

Mandalena Černá odkázala v roce 1524 na mše 30 kop grošů a k svaté Anně 4 kopy grošů.²⁸

Kožešnice pod školou Anna odkázala roku 1525 k svaté Anně 1 kopu grošů.²⁹

Roku 1526 odkázala Sára 1 kopu grošů k svaté Anně.³⁰ Barbora kolařka proti špitálu si přála, aby topili a chléb a pivo rozdávali za její duši.³¹ Panna Markéta Chromá odkázala k svaté Anně 10 kop grošů, do kláštera klarisek 20 kop, do kostela do Chvalšín³² 10 kop, faráři z Chvalšín 5 kop, kazateli knězi Bartošovi 10 kop, knězi

²⁰ TAMTÉŽ, f. 55-56.

²¹ První dochovaná písemná zmínka pochází z roku 1175. Vládl zde rytířský rod Doudlebů z Doudleb, který byl ve službách Rožmberků. První zmínka o existenci doudlebského kostela pochází z roku 1143.

²² TAMTÉŽ, f. 58-60.

²³ TAMTÉŽ, f. 63.

²⁴ TAMTÉŽ, f. 65.

²⁵ TAMTÉŽ, f. 98.

²⁶ TAMTÉŽ, f. 77.

²⁷ TAMTÉŽ, f. 160.

²⁸ TAMTÉŽ, f. 211-212.

²⁹ TAMTÉŽ, f. 146-147.

³⁰ TAMTÉŽ, f. 147-148.

³¹ Soka Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, K – 1, inv. č. 321, sign. B II 2 b.

³² První písemná zmínka pochází z roku 1281 z listiny Oty Braniborského, který potvrdil klášteru ve

Havlíčkovi 2 kopy grošů a knězi faráři stříbrný koflíček. Polštářky měly být dány některému chudému knězi. Nakonec bylo knězi Bartošovi dáno 5 kop grošů, kostelu do Chvalšín a chvalšinskému faráři po 5 kopách. Později bylo knězi Bartošovi a chvalšinskému kostelu přidáno po pěti kopách grošů. Kostelníci na faře dostali 40 grošů na vosk.³³

Markéta Špánková odkázala pravděpodobně v roce 1529 knězi k svatému Ondřeji³⁴ vše, co nebylo zahrnuto v závěti.³⁵

Roku 1530 odkázala Markéta Khaufmannová na 30 čtených mší za svou duši a do Hořic³⁶ na „*boží duom*” 1 kopy grošů.³⁷

V roce 1531 odkázala Markéta k svaté Anně 2 kopy grošů.³⁸ Marta Holubková odkázala k svaté Anně 2 kopy a do kláštera klarisek 10 kop grošů, na dvě zádušní mše, na kapli 2 kopy grošů, na sukno chudým lidem a knězi Kasparovi polštář a podušku.³⁹ Soukenice Dorota Petrová v závěti uvedla: „*A jestiže by pak buoh syna mého smrti neuchoval, tehdy aby spadly ty penieze na vnúčky mé na Brychovy dieti, kteréž má s dcerú mú. Pakliby vnúčkové zemřeli, tehdy aby ty penieze obráceny byly na skutky milosrdné. A na mše tři postavy aby byly rozkrájeny na chudé lidi.*”⁴⁰

Řeznice Duora uvedla roku 1532, že je jí zdejší farář dlužen za maso 9 kop grošů. Dvě postavy sukna měly být „*rozkrájeny*” za její duši. Do nové kaple k svaté Anně⁴¹ do kláštera odkázala 2 kopy a do fary k svaté Anně také 2 kopy grošů. Dále se v závěti píše: „*Item statek všecko mocnie nic nevynímajíc což mimo odkázání mé a mimo dluhy zuostane, to odkazuji Štěpánovi, synu mému a on aby mne k pohřbu připravil a nezapomniel na duši mú.*”⁴²

Kače Partlová z Parkánu roku 1533 uvedla: „*Item duom jest kúpen za 15 kop, tiech 15 kop odkazuji Jakšovi, Hanzlovi a Uršule dietem svým, každému po 5 kopách a*

Zlaté Koruně vlastnictví statků Netolice a Chvalšiny. V roce 1293 jsou poprvé uvedeny jako městečko. Za husitských válek se Chvalšiny dostaly do držení Rožmberků. Farní kostel je zasvěcen sv. Máří Magdaleně a byl postaven v letech 1487 – 1507 v pozdně gotickém slohu. Velká část kostela je dílem rožmberské stavební huti a jejího stavitele Hanse Götzingera. K tomu Jiří ZÁLOHA – Petr ODLOŽIL, *Chvalšiny*, Chvalšiny 1998.

³³ TAMTÉŽ, f. 169-170.

³⁴ Pravděpodobně kostel svatého Ondřeje v Brloze při paulánském klášteře, který nebyl nikdy dokončen a kolem roku 1530 byl úplně opuštěn.

³⁵ Soka Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, K – 1, inv. č. 321, sign. B II 2 b, f. 125.

³⁶ Hořice na Šumavě.

³⁷ Soka Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, K – 1, inv. č. 321, sign. B II 2 b.

³⁸ TAMTÉŽ, f. 191.

³⁹ Soka Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, K – 1, inv. č. 321, sign. B II 2 b.

⁴⁰ TAMTÉŽ.

⁴¹ Úmrtní kaple svaté Anny u klášterního hřbitova.

⁴² Soka Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, K – 1, inv. č. 321, sign. B II 2 b, f. 190.

*začby Partl muž muoj ten duom draze prodal, to aby po niem zuostalo a synové moji aby jemu v tom zmatku nečinili a jestliže by který syn muoj Hanzl nebo Jakeš z světa bez kšaftu sešel, aby z jednoho na druhého spadlo. Pakliby oba bez kšaftu zemřeli, tehdy jejich dílové aby na záduší spadly.*⁴³

Z těchto testamentů je patrné, že také ženy dbaly na spásu své duše. Během let 1514–1533 bylo v knize testamentů a satebních smluv zaznamenáno padesát šest závětí. Z toho třicet jich obsahuje alespoň jeden odkaz církevní osobě nebo instituci. Je tedy zřejmé, že nejméně u poloviny měšťanek hrálo náboženství důležitou roli. Týkalo se to žen zámožných i chudších. Nejvíce testamentů bylo ženami sepsáno roku 1521, a to deset. To patrně souvisí s již zmíněnou morovou ránou, která zasáhla Český Krumlov v letech 1520–1521. Většinou byly sepsány během roku jedna až dvě ženské závěti. Jen v letech 1520, 1531 a 1532 byly sepsány čtyři, roku 1527 tři, roku 1515 pět a roku 1526 jich bylo šest. Největší část majetku byla odkazována rodinným příslušníkům a značný majetek připadl také cechům. Nejvíce obdarováván byl cech horníků. Přesto však částky odkazované církvi nebyly zanedbatelné.

⁴³ TAMTÉŽ, f. 232.

V. Kacířky – ženy v husitském hnutí

Na přelomu 14. a 15. století se v Praze začal rychle prosazovat reformní proud, který měl velký společenský ohlas. Vedly se nejen učené disputace univerzitních mistrů, ale také zaznívaly hlasy reformních kazatelů, a to jak česky, tak německy. V tomto ohledu byla asi nejvýznamnější Betlémská kaple¹, kde kázali husitští kazatelé. Od roku 1402 zde kázal Mistr Jan Hus. Jeho učení se postupně radikalizovalo a tato radikalizace se ještě urychlila spory o myšlenky anglického reformátora Johna Wiclefa.² Na pražském vysokém učení došlo 28. května 1403 k otevřenému vystoupení českých mistrů, kteří se dostali do sporu s mistry německými.

Situace se přiosřčila roku 1408, kdy dal arcibiskup Zbyněk Zajíc z Házmburka³ souhlas k exemplárnímu procesu s univerzitním mistrem Matějem z Knína řečeným Pater⁴, který byl obviněn z kacířství. Když mu bylo pohroženo vězením, své kacířství odpřisáhl. Arcibiskup dále požadoval, aby se Wiclefa vzdala celá česká část univerzity. V červnu roku 1408 se Matěj z Knína dokázal na synodě rehabilitovat. Král Václav IV. si ve své zemi nepřál odhalování kacířů, proto arcibiskup svolal v červenci synodu, která prohlásila, že vyšetřování neodhalilo žádnou herezi.

Na podzim 1409 přišlo do Prahy pozvání ke všeobecnému koncilu v Pise. Pražští reformátoři byli jednoznačně toho názoru, že koncil se má konat, zatímco ostatní tři národy na univerzitě (bavorský, saský a polský) byly proti. Toho využili Mistr Jeroným Pražský⁵ a Mistr Jan z Jesenice.⁶ Ve Vlašském Dvoře vydal 18. ledna 1409 Václav IV. Dekret kutnohorský. Podle něj získal český národ ve všech univerzitních volbách a právních jednáních tři hlasy. V důsledku toho odešla z univerzity většina německých

¹ Betlémská kaple je kaple na Starém Městě. Původní kaple byla postavena roku 1391 a byla určena pro česká kázání. Byla založena dvořanem Václava IV. Janem z Mühlheimu a jeho ženou Annou, rozenou z Házmburka, a staroměstským měšťanem Janem Křížem. Roku 1786 byla zbořena. Znovu postavena byla v 50. letech 20. století jako památník husitského hnutí. V kapli se nesměly konat bohoslužby ani podávat svátost, byla určena výhradně ke kázání. Vešlo se sem až 3000 posluchačů. K tomu Petr HORA, *Toulky českou minulostí II*, Praha 1991, s. 236.

² John Wiclef (asi 1320–1384) byl anglický teolog na Oxfordské univerzitě a propagátor reformy římsko-katolické církve. V Praze byly jeho spisy jako kacířské zabaveny a spáleny. K tomu Petr HORA, *Toulky II*, Praha 1991, s. 233.

³ Zbyněk Zajíc z Házmburka (kolem 1376–1411) byl v letech 1403–1411 pražským arcibiskupem. Byl synem Viléma Zajíce z Házmburka a Anny ze Slavětína a Libochovic. Od roku 1407 vystupoval proti Janu Husovi. K tomu Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1378–1437. Lucemburkové na českém trůně II*, Praha 2008, s. 59–63, 67–70.

⁴ Matěj z Knína († 1410) byl stoupencem Husova učení. K tomu Jaroslav ČECHURA, *České země*, s. 63.

⁵ Jeroným Pražský (kolem 1379–1416) byl český filozof, náboženský myslitel a reformátor. Na pražské univerzitě získal titul bakalář a odjel studovat do Oxfordu, kde se seznámil s učením Johna Wiclefa. Od roku 1407 působil na pražské univerzitě. K tomu František ŠMAHEL, *Jeroným Pražský*, Praha 1966.

⁶ Jan z Jesenice († asi 1420) byl český právník a kazatel. Roku 1408 se stal mistrem svobodných umění a roku 1407 se stal bakalářem práv. K tomu Jiří KEJŘ, *Husitský právník Jan z Jesenice*, Praha 1965.

mistrů a studentů.

Zbyněk Zajíc z Házmburka nechal 16. července 1410 na dvoře svého paláce spálit Wiclefovy spisy a o dva dny později vyhlásil klatbu na Mistra Jana Husa i na všechny ostatní, kteří se odvolali proti pálení knih. Toto vyvolalo značnou nevoli ze strany pražských městských obcí i některých předních šlechticů. Tím byl například nejvyšší hofmistr Lacek z Kravař. U kurie se přimlouval také sám Václav IV. a Žofie Bavorská. Hus nepřestal kázat, proto na něj v únoru roku 1411 uvalil klatbu kardinál Colonna, kterého pověřil papež Jan XXIII. Po sporu s Václavem IV. uprchl arcibiskup ze země a na cestě do Budína 28. září 1411 zemřel. Jeho nástupce Albík z Uničova⁷, pečlivě vybraný Václavem IV., dokázal odvolat všechny žaloby podané u kurie jeho předchůdcem.

V květnu 1412 byly vyhlášeny odpustky, které byly schváleny králem a tato událost rozdělila také reformní tábor. Trvalou roztržku způsobilo královo prohlášení, že nedopustí, aby byl prodej odpustků jakkoli narušován. Na disputaci 17. června 1412 rozpoutal Hus a jeho stoupenci veřejnou polemiku o oprávněnosti a mravnosti prodeje. Tím také odstartovali veřejné projevy proti svatokupectví. V červenci 1412 vyhlásil kardinál Petr Degli Stephaneschi nad Husem agravanci. Na podzimní synodě v Praze ji vyhlásil papežský legát. Hus ještě téhož dne přibil na Malostranské mostecké věži své odvolání ke Kristu. Poté však odešel z Prahy na Žatecko. Ještě dvakrát se objevil v Betlémské kapli.

Albík z Uničova se vzdal svého úřadu po necelém roce a 10. února 1413 ho vystřídal Konrád z Vechty.

Na počátku roku 1414 se v českých zemích objevily zvací buly na koncil v Kostnici, který se měl konat od 1. listopadu 1414. V této době Hus pobýval na Kozím Hrádku. V polovině července 1414 přijal pozvání českého pána Jindřicha Lefla z Lažan a přemístil se na jeho hrad Krakovec. Od jara 1414 mu bylo zasláno několik pozvání na koncil a Jindřich Lefl pro něj získal od císaře Zikmunda Lucemburského glejt, který mu zajišťoval bezpečnou cestu do Kostnice a zpět. Hus se do Kostnice vydal 11. října roku 1414 a na místo dorazil 3. listopadu. O tři dny později dorazil Zikmundův glejt, přesto však papež a kardinálové uvalili na Husa provizorní vazbu.

K prvnímu Husovu veřejnému vystoupení došlo až 5. června 1415 a bylo určeno pouze pro účastníky koncilu. Druhé slyšení proběhlo 7. června a dostavil se na něj i

⁷ Albík z Uničova (asi 1358–1427) byl lékař, právník a pražský arcibiskup. K tomu Jaroslav ČECHURA, *České země*, s. 69-70.

Zikmund s družinou. Třetí slyšení se uskutečnilo o den později. Dne 15. června koncil zakázal přijímání laiků z kalicha, o tři dny později byl Hus seznámen s návrhem rozsudku. Výnos o spálení Husových knih vydal 23. června. V sobotu 6. července 1415 byl Hus odsouzen k smrti, zbaven kněžství, proklet a předán světské moci k výkonu trestu. Mistr Jan Hus byl upálen na kostnickém městském mrchovišti.

V českých zemích během kostnického koncilu sílily vlny nevole, které vyvrcholily v tzv. stížném listu české a moravské šlechty zaslaném v září 1415 do Kostnice. K tomuto listu přivěsilo své pečeti 452 šlechticů. Dále rostly náboženské rozbroje a projevy násilí. Dne 30. května 1416 byl v Kostnici upálen také Mistr Jeroným Pražský.

Počátkem prosince roku 1416 se pokusil Václav IV. zrestaurovat církevní poměry v královských městech. To povzbudilo arcibiskupa Konráda z Vechty⁸, který 10. ledna 1417 oficiálně vyhlásil zákaz kalicha ve své arcidiecézi. Na to pražské vysoké učení dospělo 10. března 1417 k vydání Deklarace, v níž sbor univerzitní obce schválil přijímání z kalicha jako pravověrné. Světící biskup Heřman z Mildenheimu začal po únosu Čeňkem z Vartenberka na počátku března 1417 vysvěcovat první husitské kněze.

V neděli 30. července 1419 kázal u Panny Marie Sněžné radikální kazatel Jan Želivský. Vyzval své posluchače, aby se odebrali přijímat do kostela sv. Štěpána, odkud byli kališníci o půl roku dříve vypuzeni. Jakmile skončil obřad u sv. Štěpána, měl zástup přívrženců Želivského osvobodit uvězněné kališníky z Novoměstské radnice. Útočníkům se podařilo vniknout do budovy a vyhodili z oken purkmistra Jana Podvinského, dva konšely, místorychtáře a několik dalších osob. Celkem zahynulo asi patnáct osob. Vzápětí se sešla novoměstská velká obec a vyhlásila brannou hotovost. Správu města dočasně předala čtyřem vojenským hejtmanům. Tímto dnem začala husitská revoluce. Václav IV. zemřel 16. srpna 1419.⁹

Husitstvím začala pro ženy, které se postavily na stranu reformátorů, nová doba. V raném období husitství stály ženy po boku mužů v ruce s Písmem i se zbraněmi. Z husitských postil je patrné, že kazatelé prisuzovaly ženám nejen větší přirozenou

⁸ Konrád z Vechty (asi 1364–1431) se stal roku 1408 biskupem olomouckým. V roce 1412 se stal administrátorem pražské diecéze a roku 1413 byl papežem potvrzen jako metropolita pražský. Korunoval Zikmunda Lucemburského českým králem, ale 21. dubna 1421 se veřejně přihlásil ke kališníkům. K tomu Milan M. BUBEN, *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, Praha 2000.

⁹ K těmto událostem Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1378–1437. Lucemburkové na českém trůně II*, Praha 2008, Petr HORA, *Toulky českou minulostí II. Od časů Přemysla Otakara I. do nástupu Habsburků (1197–1526)*, Praha 1991, František ŠMAHEL, *Husitská revoluce I-IV*, Praha 1993.

zbožnost, ale i lepší schopnost proniknout k pravdám Písma. Ženy sloužily kazatelům na jedné straně jako příklad vroucnosti, která mužům chybí, na straně druhé se však obávali nadměrné zbožnosti.¹⁰

Tyto ženy vyvolaly velkou nenávisť u katolických teologů. To je patrné v písniích *Viklefice* a *Bekyně*, ale také v dílech převora kartouzy v Dolanech Štěpána. Stavěl se proti aktivním projevům žen v hnutí, přijímání pod obojí, účasti v teologických sporech, aktivní účasti na bohoslužbách. Největší pobouření vyvolala husitská kazatelka a spisovatelka, která měla napsat spis na Husovu obranu. O této autorce se dozvídáme díky listu Štěpána z Dolan husitům. Tento list obsahoval také několik parafrází z této obrany.¹¹

Vznik rytířské poezie, kde byla žena opěvována, a v upravených právních normách, které poněkud zlepšily možnosti žen v majetkových i jiných záležitostech, nijak neovlivnil církev v jejím přehlížení žen. Ačkoli chránila jejich mravopoctnost, odpírala jim účast na nadpřirozených milostech. Z hlediska kanonického práva byly ženy zasvěcené řádovým slibem Bohu pouhými církevními osobami na úrovni laických odnoží mnišských řeholí. Některé radikální ženy si tento nedostatek vynahrazovaly stavy náboženského vytržení. Základním prvkem české reformace byla idea častého přijímání žen.¹²

Reformátoři kritizovali na ženách jejich smyslnost a zdobivost, na kterou vynakládaly někdy značné finanční prostředky. Vyčítali jim, že chodily do kostela jen proto, aby se pobavily nebo ukázaly krásné šaty. Proto přívrženkyň reformátorů odložily drahé šaty, líčidla i šperky.¹³

Jak již bylo zmíněno, Jan Milíč z Kroměříže se pokusil v Praze vymýtiti prostituci tím, že obracel padlé ženy k počestnému a kajícímu životu. Z příspěvků nechal vybudovat jejich nový příbytek, tzv. Jeruzalém, a vyplácel jejich dluhy majitelům nevěstinců, aby je osvobodil ze závazků. Jeruzalém zanikl v roce 1374 a byl pro hnutí značnou ztrátou, protože k němu byla přidružená také misie pro reformní kazatele.

Matěj z Janova dával zbožné ženy za příklad mužům a hájil jejich zvýšenou

¹⁰ Noemi REJCHRTOVÁ, *K specifiku „ženské otázky“ v husitství*, in: Jiří Pešek – Václav Ledvinka, *Žena v dějinách Prahy*, Documenta pragensia XIII, Praha 1996, s. 67-68.

¹¹ Božena KOPIČKOVÁ, *Žena evropského středověku v zajetí své doby*, in: Milena Lenderová (ed.), *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 22; František ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, Praha 1993, s. 40.

¹² Anna KOLÁŘOVÁ-CÍSAŘOVÁ, *Žena v hnutí husitském*, Praha 1915, s. 109.

¹³ František ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 38.

účast na náboženském životě a reformním hnutí. V *Pravidlech Starého a Nového Zákona* napsal: „Proto nyní zřejmě prorocký dar a větší příbuznost s Duchem svatým přechází na ženy, jimž jsou odhalována velká tajemství Boží, jak je patrné na svaté panně Hildegardě, Brigitě a na mnohých jiných zbožných ženách, jež jsem viděl v Paříži, v Římě, v Norimberce a především v Praze, chvále a velebě slávu Boha a Pána našeho Ježíše Krista v jeho tvorech.”¹⁴ Sám Mistr Jan Hus však ostře káral jejich nedostatky. Ve svých spisech, určených ženám, však spíše radil než kritizoval. Uvědomoval si, že hnutí v nich bude mít velkou oporu. Panenství je podle Husa nejčestnější mezi pozemskými stavy, záslužné je však pouze tehdy, poji-li se k tělesnému panenství také panenství duchovní. Uznává však, že je lepší manželka, která si hledí jen jednoho muže, než panna, která pobíhá od jednoho k druhému. Důležité je, že podle něj může žena opustit nevěrného manžela.¹⁵ Hlásily se k němu ženy všech společenských vrstev. Byly mezi nimi i takové, které měly za manžely katolíky. Známa je například Eliška z Kravař, jejímž manželem byl katolicky založený Jindřich z Rožmberka, nebo samotná královna Žofie. Žofie docházela na jeho kázání do kaple Betlémské a nazývala ho „naším kaplanem věrným, zbožným a milovaným”.¹⁶ V tomto ohledu však měly největší svobodu vdovy a svobodné ženy. Ty často prodávaly své statky a stěhovaly se do Prahy do okolí Betléma, kde poskytovaly útočiště svým družkám.¹⁷ Z těchto žen byla asi nejvýznamnější Anežka ze Štítného, dcera Tomáše Štítného ze Štítného, která sídlila v Betlémě již roku 1401. Anežka se narodila na malé tvrzi nepříliš zámožným rodičům. Matka jí brzy zemřela, proto žila jen s otcem, bratrem a dvěma tetami. Otec je sám vyučoval a přivedl Anežku ke zbožnosti. Věnoval jí také šest svazků svých děl.¹⁸

Významnou stoupenkyní Husova učení byla Anna z Mochova, vdova po Janovi z Ústí. Po Janově smrti byly jeho statky rozděleny mezi jeho syny z prvního manželství Oldřicha a Beneše a nezletilé syny Prokopa a Jana, které měl s Annou z Mochova. Anna tak získala poručnickou správu i přímou držbu celého zboží v Kamenici nad Lipou, polovinu hradu Hradiště a sedmi dvanáctin města Sezimova Ústí. Stala se také držitelkou nadpoloviční části patronátních práv k faře v Ústí a k místnímu špitálu. Její synové od své plnoletosti v roce 1415 převzali otcovské statky v Kamenici nad Lipou. Roku 1414 přiměla Anna v Ústí Jana Praskovce, aby zrušil smlouvu s klerikem

¹⁴ Anna KOLÁŘOVÁ-CÍSAŘOVÁ, *Posluchačky v kapli Betlémské*, Praha 1947, s. 11.

¹⁵ TAMTÉŽ, s. 17-18.

¹⁶ TAMTÉŽ, s. 21.

¹⁷ František ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 39-40.

¹⁸ Anna KOLÁŘOVÁ-CÍSAŘOVÁ, *Posluchačky*, s. 27-29.

Řehořem z Vlašimi, kterému pronajal dvůr patřící ke kostelnímu záduší. Ten se obohacoval a pomlouval Husovy stoupence kde mohl, protože u nich jeho obohacování vzbudilo značný odpor. Byla to právě ona, kdo pozval Mistra Jana Husa k pobytu v Sezimově Ústí. Díky těmto skutkům poskytla na určitou dobu Anna na svých statcích útočiště reformním přívržencům.¹⁹ Dne 19. října 1417, po převzetí svých statků v Kamenici nad Lipou, dosadili synové Anny z Mochova na tamější faru katolického kněze, který nahradil kališníka Jakuba.²⁰

V počátcích táborství neměly ženské veřejné projevy daleko k běžnému kázání. Někdy si pikartky dokonce samy posvěcovaly svátost oltářní. Dochoval se také protestní list farnic novoměstské osady u sv. Petra na Poříčí konšelům spojených Pražských měst z července 1421. Umírněné kališnice z měšťanské vrstvy svolaly protestní shromáždění, sestavily písemnou petici a vyslaly s ní delegaci na radnici, když jim přívrženci Jana Želivského dosadili do kostela dva tábořské kněze. Konšelé se je pokusily uchlácholit, nakonec však museli uprchnout a delegaci zavřít v radní světnici. Po dvou hodinách svobodně opustily radnici.²¹

Roku 1451 navštívil Tábor Eneáš Silvius Piccolomini a užasl nad znalostí bible u každé tábořské ženy. Ačkoli byl zapřísáhlým odpůrcem táborů, potvrdil náboženské vzdělání tábořských žen: „Necht' se stydí italští kněží, o nichž nelze tvrditi, že by byli aspoň jednou přečtli Nový zákon, kdežto v Táboře sotva bys ženštiny nalezl, jež by nedovedla odpovídati z Nového a Starého zákona.”²² Aby se ženy mohly zúčastnit poutí na hory, vyvazovaly se ze svého rodinného kruhu. Situace v rodinách se značně vyostřila v době chiliasmu, kdy ženy utíkaly od svých manželů do vyvolených měst, aby si spasily svou duši. Po počátečních rozpacích pražští mistři usoudili, že spása duše má přednost před manželskou věrností, rozluku však podmínili pohlavní zdrženlivostí za manželova života.²³

Největší uplatnění v náboženském životě a největší náboženské rovnosti s muži se těšily ženy z radikálního husitského křídla Jana Želivského. Z husitských žen měly takové možnosti pouze ženy tábořské. K Želivského největším přívrženkyním patřily bekyně.²⁴

Kališnické ženy přispívaly také finančními prostředky. Anna Medková z Břví

¹⁹ František ŠMAHEL, *Dějiny Tábora*. 1. díl, 1. svazek, České Budějovice 1988, s. 217-218.

²⁰ TAMTÉŽ, s. 225.

²¹ František ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 40.

²² Anna KOLÁŘOVÁ-CÍSAŘOVÁ, *Žena*, s. 113.

²³ František ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 41.

²⁴ Anna KOLÁŘOVÁ-CÍSAŘOVÁ, *Žena*, s. 145.

odkázala kapli Betlémské 10 kop. Markéta Stará odkázala záduší betlémskému 5 kop na knihy. Anna Tábořská odkázala Betlému dokonce 300 kop. V první polovině 16. století Alžběta Zvoková dala sklenout kapli Betlémskou na pět řad sloupů.²⁵

Když přitáhl Jan Žižka roku 1420 na pomoc Pražanům proti Zikmundovi, kopaly kališnice příkopy od slovanského kláštera ke klášteru sv. Kateřiny. Také pomáhaly při obezdívání vrchu Vítkova a účastnily se boření klášterů. Byly přítomné v boji při obléhání Malé strany roku 1419. V bitvě na Vítkově hoře se svou statečností vyznamenala jedna ze sester, která bojovala se sudlicí a kamením, dokud nebyla zabita. Míšeňský markrabě zaznamenal, že při Zikmundově obléhání Prahy zajali Uhři větší počet žen v mužském oděvu s přistřiženými vlasy, s meči u pasu a kameny v ruce. Jedna žena seděla na koni a bojovala jako muž a byla poznána, až když byla těžce zraněna. Ženy se účastnily také dobytí milevského kláštera a jsou zaznamenány také v bitvě u Sudoměře.²⁶

Ženy se tak osvobodily z duchovního područí mužů. To se stalo pravidlem po založení tábořské komuny. Ženy stály po boku mužů na válečném poli, stály v čele puritánské a obrazoborecké kampaně a kopaly ochranné příkopy. Nakolik pravdivé jsou zprávy o adamičkách, které měly zahodit sexuální zábrany, je otázkou. Ovšem emancipace žen neměla dlouhého trvání. Poslední zmínka o jejich bojích pochází z roku 1428. Poté se znovu vrátily ke svému údělu v domácnosti.²⁷

Na jihu Čech se husité nevyhýbali ani pustošení rožmberských statků v dobách, kdy byl vladařem rožmberského domu Oldřich II. z Rožmberka, který s husity sympatizoval. Právě to byl zřejmě důvod, proč se později Oldřich přiklonil ke katolíkům. V jeho popravčí knize lze nalézt důkaz, že husitům nepomáhaly jen ženy, které se přímo účastnily hnutí. Dne 23. února 1423 prozradila nevěstka Anna z Hůrky na mučidlech, že byla dva týdny v Prachaticích, kde s ní mluvili Štěpánek Netolický a Robil. Poslali jí do Krumlova a dali jí 6 grošů na stravu, aby bydlela na Latráně u Sitové. Kdyby přitáhl Žižka se svými vojsky k Českému Krumlovu, měla za úkol Latrán zapálit. To jí měl dát vědět Lippl Němec ze Ktiše, „*a ten jistý Lippl měl jie dáti věděti do Krumplově – když by Žižka silen byl – a říeci jie: Vieš, co máš činiti.*”²⁸ Jižní Čechy byly stejně jako Praha jednou z nejbouřlivějších oblastí Českého království. Střetávali se zde katolíci s umírněnými i radikálními husity. Jak již bylo řečeno, právě zde, mezi

²⁵ TÁŽ, *Posluchačky*, s. 31-32.

²⁶ TÁŽ, *Žena*, s. 173-175.

²⁷ František ŠMAHEL, *Husitská revoluce II*, s. 41.

²⁸ Adolf KALNÝ, *Popravčí kniha pánů z Rožmberka*, Třeboň 1993, s. 62.

radikálními husity, požívaly kališnické ženy největších svobod.

Ačkoli i husitské ženy ustoupily do pozadí, jejich postavení nebylo zapomenuto. Nikdy se nevrátily do naprosté podřazenosti. České země vděčí husitství za mnohem pozdější nástup inkvizice a honů na čarodějnice. Kromě toho se ženy znovu začaly prosazovat v dalších reformních kruzích – v Jednotě bratrské.

VI. Řeholnice v českokrumlovském klášteře klarisek

Klarisky patří k františkánské řeholní rodině. Roku 1212 sestavil František z Assisi životní pravidla pro sestry „forma vivendi”, kterou svatá Klára zahrнула roku 1253 do své řehole. Klarisky chodily bosy, nejedly maso a neměly mít žádný majetek. Věnovaly se převážně modlitbě a kontemplaci a z kláštera vycházely jen když to bylo nutné. V Čechách a na Moravě vznikly kláštery klarisek kromě Českého Krumlova také například v Chebu, Panenském Týnci, Olomouci, Znojmu, Opavě nebo v Brně. Všechny byly zrušeny v roce 1782. První klášter klarisek u nás byl však založen roku 1234 v Praze na Františku svatou Anežkou Přemyslovnou.

O přijetí novic do kláštera rozhodovala většina členů konventu a souhlas kardinála-protektora. Kandidátky musely podstoupit tonsuru¹ a přijaly tři tuniky a jeden plášť z hrubé látky. Noviciát trval jeden rok. Po jeho uplynutí následovalo oblečení, kde novicky přijímaly roucho. Ihned po tomto ceremoniálu mohl být složen řeholní slib. Jeptišky, které uměly číst, se modlily v náboženském cvičení v minoritském sboru breviář, ostatní se modlily podle okolností v kanonických hodinkách množství Otčenášů, tedy o matutinu² dvacet čtyři, pro jednotlivé hodiny sedm a v případě úmrtí řádové sestry padesát. Půst musel být přísně dodržován. Jen o vánocích se jedlo dvakrát. Jen mladým, slabým, nemocným a sloužícím sestrám mohla abatyše poskytnout zmírnění. Tyto jeptišky musely nejméně dvakrát ročně ke svaté zpovědi a nejméně šestkrát ročně musely ke svatému přijímání. Volba abatyše se mohla konat pouze za předsednictví představeného řádu nebo provinciálů. Zvolená abatyše zůstávala ve své funkci doživotně. Pouze pokud nevyhovovala této funkci a z ní plynoucím povinnostem, mohla se konat nová volba. Jednou týdně svolávala celý konvent, kde se přiznávaly jednotlivé nedostatky a radilo se o obchodech kláštera. Co se týče klášterní disciplíny, k tomu sloužil poradní sbor osmi sester. Přísné mlčení panovalo v kostele, dormitoriu³ a refektoriu.⁴ Brána do kláštera byla během dne zavřená na dvě závory, v noci měla abatyše u sebe uschovaný klíč. Klášter nemohl vlastnit žádný hotový majetek ani žádné pozemky. Povolená byla pouze zahrada konventu. Almužny nemohly sloužit pouze ve prospěch jednotlivců, ale celého konventu. Stejně tak výdělky z ručních prací náležely celému konventu. Nemocným byla věnována zvláštní péče. Nikdo nesměl do kláštera vstoupit bez povolení kardinála-protektora. Kaplan zde směl působit jen v

¹ Stříhání. Obřad, kterým se vstupovalo do řad duchovenstva. Ustřížení vlasů na temeni hlavy mělo zdůraznit kandidátův odstup od světských záležitostí.

² Původně noční bdění. Bylo nahrazeno čtením, které může být recitováno v kteroukoli denní hodinu.

³ Společná ložnice.

⁴ Společná jídelna.

doprovodu společníků. Takto zněly klášterní normy až do roku 1264, kdy některé zmírnil papež Urban IV. Relativně malý počet konventů zachoval původní přísné zvyklosti. Většina se přiklonila k novým pohodlnějším předpisům. K těm se připojil také krumlovský konvent.

Klášter minoritů a klarisek byl v Českém Krumlově založen podle tradice 1. května 1350 bratry Joštem I., Petrem II., Oldřichem I. a Janem I. z Rožmberka a jejich matkou Kateřinou z Rožmberka.⁵ Minorité přišli do kláštera roku 1357 a klarisky v roce 1361. Formální žádost o povolení založení tohoto kláštera podali Rožmberkové v dubnu roku 1358. Papež Inocenc VI. jejich žádosti vyhověl a dvěma listinami z 6. dubna 1358 povolil založení kláštera pro 12 řádových bratrů a 12 řádových sester.⁶ První abatyší kláštera klarisek se stala 27. května 1361 Alžběta (Elisabeth).⁷ Při tomto klášteře byl založen společný kostel Božího Těla a Panny Marie Bolestné. Na svátek Božího Těla se zde konala procesí a k nim se vázala tradice ukazování ostatků.

Výstavba kláštera zřejmě postupovala pomalu. Chrám vznikl pravděpodobně ve 14. století, ale ambit mnichů byl dokončen až ve druhé polovině 15. století. Kaple sv. Wolfganga byla vysvěcena 8. září 1491 světicím biskupem Benediktem.⁸ Konvent bekyň má zřejmě stavební původ již ve druhé polovině 14. století, mohlo by se tedy jednat o dvůr, který odkázala Anna z Rožmberka roku 1375 pro potřeby zbožných žen. Až do 17. století fungoval hřbitov v prostoru Tramínu (nádvoří, ze kterého lze vstoupit do všech hlavních částí kláštera). Kostnice byla zbořena v 19. století.

V době založení krumlovského kláštera nebyla o duchovní instituce v zemi nouze a Český Krumlov nebyl výjimkou. Když se Rožmberkové rozhodli přivést sem minority a klarisky a založit jim klášter, museli k tomu mít zvláštní důvody. Je známo, že tehdejší fary i kláštery starších řádů disponovaly značnými příjmy a velká část kléru vedla dosti luxusní života a poměrně málo se jich staralo o své vlastní povolání duchovního. Národ nebyl těmto výsadám svých duchovních pastýřů právě nakloněn. Tyto první předzvěsti husitského hnutí byly patrné především ve městech. Ve snaze zmírnit toto antiklerikální smýšlení na rozsáhlých rožmberských statcích, byly do centra těchto držav přivedeny řády minoritů a klarisek. Oba tyto řády vyhovovaly požadavkům svých současníků, protože se zřekly veškerých pozemských statků, žily ve skromných

⁵ Vdova po Petrovi I. z Rožmberka.

⁶ Anna KUBÍKOVÁ (ed.), *Rožmberské kroniky. Krátký a summovní výtah od Václava Březana*, České Budějovice 2005, s. 110.

⁷ Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuchdes ehemaligen Klarissinnen-Kloster in Krummau*, Praha 1904, s. XV.

⁸ TAMTÉŽ, s. 162.

poměrech a byly horlivými duchovními. Druhým důvodem, proč Rožmberkové kláštery založili, byla spása jejich duše a spása duší jejich předků. V následujících dobách nabyly oba kláštery historického významu. Během husitských nepokojů byli minorité největšími zastánci katolických záležitostí v Čechách. Tak byly staré řády vázány na své kláštery, které mohly pomýšlet pouze na svou obranu a usilovat o to, aby byly co nejdolnější. Naproti tomu minorité vystupovali na odpor. Všude neúnavně kázali proti kacířům. V této záležitosti ani členové krumlovského konventu nehráli bezvýznamnou roli. Co se týká kláštera klarisek, jehož abatyše, které pocházely často z nejvýznamnějších šlechtických rodů z Čech i ze sousedních zemí, získaly rozsáhlá latifundia, se snažily tento majetek co nejrozzumněji spravovat.⁹

Klarisky postupně rozšiřovaly svůj majetek. Mach z Holkova prodal 28. června 1401 abatyši Anně z Ústí (Oustí)¹⁰ a konventu grunt v Milíkovcích¹¹ s platem 42 grošů za 10 kop.¹² Listinou z 31. července 1401 uznaly abatyše s konventem a farář v Doudlebech Václav ubrmanský výrok o jejich sporu o desátek ze dvoru v Branišovicích.¹³ Toto smíření bylo oficiálně sepsáno veřejným notářem Janem ze Stropnice 4. dubna 1407. Oldřich z Rožmberka a jeho syn Petr vyznali 16. října 1401, že jim nenáleží žádné právo ke dvoru v Krasejovce¹⁴, který zakoupil klášter klarisek od Pavla z Krasejovky. Rožmberkové přijali dvůr pouze k jeho obraně.¹⁵ Roku 1404 odkázal Wencel z Lištína klariskám dvě a půl kopy grošů ročního výnosu dvoru Lhotka. V témže roce byly pořízeny dva soupisy nadací ve prospěch kláštera v letech 1362-1404.¹⁶ V říjnu roku 1405 velešínský farář Jan postoupil klášteru kostelního poddaného Jana Krále z Branišovic za Blažka z Markvartic. Petřík Trojan prodal klášteru 1 kopy grošů platu v Lopatném¹⁷ za 12 kop stříbrných.¹⁸ Roku 1408 schválil Jindřich III. z Rožmberka výměnu jednoho ze sedláků z Markvartic povinného úrokem klášteru klarisek za branišovického sedláka, který byl dříve povinný úrokem

⁹ Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. VII-XIII.

¹⁰ Abatyši byla od 12. března 1381 do 31. srpna 1414.

¹¹ Část obce Kamenný Újezd. První zmínka pochází z roku 1397. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny* III, Praha 1951, s. 81.

¹² Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 105-107.

¹³ TAMTÉŽ, s. 107-109.

¹⁴ První písemná zmínka z roku 1388. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny* II, Praha 1949, s. 366.

¹⁵ Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 109-111.

¹⁶ TAMTÉŽ, s. 115-119.

¹⁷ Dnešní Napajedla. První písemná zmínka z roku 1408. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména* II, s. 663-664.

¹⁸ Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 126-129.

velešínskému faráři.¹⁹ Abatyše Anna²⁰ a konvent krumlovského kláštera prodaly 16. října 1423 krumlovskému měšťanu Martinovi z Kamenice louku pod Dobrkovicemi²¹ za 25 kop pražských stříbrných grošů.²² Listinou z 5. července 1440 se opat Jan a celý konvent augustiniánského kláštera kanovníků v Třeboni zavázal, že roční úrok 9 kop a 50 grošů z dvora Libín²³, které zakoupil Jan ze Stropnice²⁴ za 200 uherských zlatých, které daroval a pravidelně vyplácel, bude po jeho smrti každoročně vypláceno 8 kop grošů Alžbětě, jeptišce kláštera klarisek. A pokud by i ona zemřela, další členka řádu přijme za úkol, aby za jmenovaného kaplana a jeptišku byla jednou týdně sloužena mše. A také na poslední výročí měla proběhnout zádušní mše v Třeboni.²⁵ Jan II. z Rožmberka požádal 19. září 1458 Přibíka z Vracova, aby dal řeholnicím do kláštera džber ryb.²⁶ Jan Rytšaver, dřívější nejvyšší písař pánů z Rožmberka, později krumlovský měšťan, sepsal 5. ledna 1462 závěť, ve které odkázal své vnučce Aničce, která žila v klášteře, ze 132 kop grošů připsaných mu pánem z Rožmberka z výnosu z dvorů na Ptečině a v Lazech, 80 kop grošů. Abatyše kláštera²⁷ přislíbila opatrování těchto věcí, dokud Anička nedosáhne plnoletosti: stříbrný pozlacený pás, malý stříbrný šálek se znakem Jana Rytšavera, stříbrné nůžky, peřinu s berchetovou cíchou, velkou duchnu a čtyři prostěradla. Jan II. z Rožmberka k tomu dal 50 kop grošů ze zmiňovaných 132 kop a zbytek z 82 kop si ponechal. Kdyby se vdala, musela by jí abatyše uschované věci předat. Kdyby zemřela dřív než Jan Rytšaver, všechny věci by mu připadly zpět. Pokud by zemřela až po něm, ale dříve, než by dosáhla plnoletosti, zůstaly by všechny věci klášteru a k tomu měli Rožmberkové konventu vyplatit buď 50 kop grošů najednou nebo 5 kop grošů ročně.²⁸ Pravděpodobně během roku 1462 byl pořízen soupis dávek, které byly odvedeny vrchnostenskou správou z Velešína²⁹ a Českého Krumlova klášteru klarisek v roce 1462.³⁰ Jan starší z Třebomyslic v závěti ze 14. prosince 1471 odkázal: „*Najprv ve Zvíkovci na lidech svých, jakož jsem již listem zvláštním zapsal a oddal dvě kopie, sedmnáct grošův a osmero*

¹⁹ TAMTÉŽ, s. 130.

²⁰ Je o ní známo pouze její jméno a datum 16. října 1423, díky vydané listině.

²¹ První písemná zmínka z roku 1347. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny* I, Praha 1954, s. 405.

²² Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 132-133.

²³ První písemná zmínka z roku 1366. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména* II, s. 590.

²⁴ Kaplan v Trhových Svinech a kaplan pánů z Rožmberka.

²⁵ Johann Matthäus KLIMESCH, *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 137-139.

²⁶ TAMTÉŽ, s. 142-143.

²⁷ Pravděpodobně abatyše Unka.

²⁸ Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 143-144.

²⁹ Městys. První písemná zmínka z roku 1266. K tomu Antonín PROFOUS – Jan SVOBODA, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny* IV, Praha 1957, s. 492.

³⁰ Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 144-145.

kur platu ročnieho na zádušie k kostelu Krumlovskému v též vsi, ostatek toho platu mého, točič pět kop bez sedmnácti grošuv tu na lidech osedlých, odkazují jeptiškám tu v Krumlovie do kláštera, aby za mě i za mé předky a příbuzné také pána boha prosily a služby činily dvakrát do roka též a tiemž obyčejem na ty časy, jakož v Krumlovie při faře.”³¹ Tuto listinu ověřil na žádost krumlovského kláštera 6. září 1474 administrátor pražského arcibiskupa Jan z Krumlova.³² Přibík Had z Paběnic daroval 22. července 1481 klariskému a minoritskému klášteru v Krumlově list Jana Zibřida z Mostku na dědičný plat v Malém a Velkém Stradově.³³ Klarisky měly ve Velkém Stradově vybírat od Lorence Šternara 80 grošů ke svému užitku. Přibík chtěl pouze, aby se za něj modlily.³⁴

Od konce druhé poloviny 15. století začaly být klášteru postupně vraceny statky, které mu byly zabráný za husitských válek. Vok II. z Rožmberka vrátil 16. května 1486 klášteru platy v Lodhérově³⁵ a v Drahyšce³⁶, které měl v držení po předcích.³⁷ Tyto dvory zůstaly v držení kláštera až do 2. září 1502. Tehdy je Petr IV. z Rožmberka vyměnil spolu s jinými statky „...zejména v Lodheřovie, v Drahyštce, v Radunce, s platy penězitymi, s mákem, s nápravnikem v Lodheřovie, s mlýnem pod Radunku, s rybníky, s potoky, s lesy, s diedinami ornými i neornými, s lukami, s jich příslušenstvím a s plným panstvím.” Výměnou daroval klariskám městečko Rychnov³⁸ a vsi Šeměřice³⁹, Benšice⁴⁰ a Drochy.⁴¹ K výměně došlo podle Petrovy listiny z toho důvodu, že statky klarisek

³¹ TAMTÉŽ, s. 145-148.

³² TAMTÉŽ, s. 149-151.

³³ Ves Stradov je poprvé uvedena v historických pramenech v roce 1358. Až do roku 1398 patřila ves k majetku pořešinského hradu. Pravděpodobně v 15. století zde byla vybudována tvrz. Od roku 1447 je již v písemnostech jmenován také Malý Stradov. Od roku 1484 vlastnil obě vsi Jindřich Drochovec z Pláně a jeho potomci. Na konci 16. století se novými majiteli tvrze a příslušného majetku stali Ojřívové z Říмова. Posléze byl Velký i Malý Stradov připojen k panství Český Krumlov. K tomu Antonín PROFOUS – Jan SVOBODA, *Místní jména IV*, s. 179.

³⁴ Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 156-159.

³⁵ Lodhérov byl ve středověku rozdělen na několik částí. Jedna část náležela pánům z Hradce a druhou část darovala Markéta z Hardegga, druhá manželka Jindřicha I. z Hradce, roku 1365 klášteru klarisek v Českém Krumlově, kam sama později vstoupila jako jeptiška. Tato část náležela klášteru až do roku 1502. Jiná část vsi byla v roce 1381 postoupena jako náhrada věna Johance, vdově po Oldřichovi z Desk a patřila ještě v roce 1456 k tvrzi mnichu. Poslední část připadla během 15. století ke Kardašově Řečici. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména II*, s. 651.

³⁶ Původně panský statek nedaleko Jindřichova Hradce. Během 15. století zde byly budovány rybníky. Nacházelo se zde několik rybářských stavení. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména I*, s. 457.

³⁷ Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 160-162.

³⁸ Dnes Rychnov nad Malší. První zmínka pochází z roku 1363. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména III*, s. 623.

³⁹ Jinak také Všeměřice. První zmínka je z roku 1379. K obci patřily obce Drochov a Benšice. Dnes je již téměř zaniklá. V roce 2006 zde byli trvale přihlášení 2 obyvatelé. K tomu Antonín PROFOUS – Jan SVOBODA, *Místní jména IV*, s. 645.

⁴⁰ Benšice. První zmínka v rožmberském urbáři z roku 1379. Dnes zaniklá obec. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména I*, s. 56.

⁴¹ Drochov. První písemná zmínka pochází z roku 1349. Dnes již zaniklá obec. K tomu Antonín

ležely až u Jindřichova Hradce, proto je nebyly schopny dostatečně dobře spravovat. Roční výnos městečka a obcí činil: „*Třidceti čtyři kopy, devatenáct grošův a čtyři penieze, a k tomu ovsu v Šemieřicích patnádct čberuov, v Benšicích šest čberuov a v Drošiech dvanáct čberuov.*”⁴² Petr 2. listopadu 1502 potvrdil krumlovskému klášteru rybníček, který jim daroval Oldřich II. z Rožmberka. Ačkoli klášter tento rybníček využíval, neměl žádnou listinu, která by potvrzovala jeho vlastnictví, proto požádala abatyše kláštera Brigita z Bítova⁴³ Petra IV. z Rožmberka o potvrzení.⁴⁴ Téhož dne na žádost abatyše potvrdil klášteru dědinu u krumlovského hradu, kterou mu prodal za 50 kop grošů.⁴⁵ Listinou ze 6. listopadu 1503 Petr IV. z Rožmberka vyznal, že mu nenáleží žádné právo ke vsi Mohuřice⁴⁶, koupené krumlovským klášterem za 177 kop grošů českých od Oldřicha z Dvorce. Do zemských desek mu byla vložena pouze pro bezpečnost.⁴⁷ Václav z Rovného⁴⁸ oznámil listinou pravděpodobně z roku 1406, že nechal českokrumlovskému klášteru klarisek připsat v zemských deskách svou ves Blasky⁴⁹ a hospodářský dvůr Omlenička.⁵⁰ Za to se pouze poručil v jejich modlitby a žádal, aby se za jeho duši nemodlily ze závazku, ale z milosrdenství.⁵¹ Petr IV. z Rožmberka povolil 5. prosince 1510 Václavu Sýkorovi z Čechatky a fišmistru Václavovi, aby brali z jeho rybníků vodu do svých sádek na ryby na gruntech krumlovského kláštera. Za tyto sádky platili klášteru 4 pražské groše ročně.⁵² Fišmistr prodal své dva listy na sádky 13. ledna 1511 Fenclovi, šafáři na Krumlově, a jeho manželce Uršule. Jeden list byl od abatyše Brigity a konventu krumlovského kláštera ze dne 15. září 1508, druhý byl právě list Petra z Rožmberka z 5. prosince 1510.⁵³ Petr dal 11. dubna 1515 výměnou za platy v Nákří⁵⁴ platy v Chabičovicích. Roční plat Nákří činil 5 a půl

PROFOUS, *Místní jména* I, s. 476.

⁴² Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 169-171.

⁴³ Brigita z Bítova byla abatyší od roku 1502 do 25. ledna 1521.

⁴⁴ Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 174-175.

⁴⁵ TAMTÉŽ, s. 175-176.

⁴⁶ Jinak také Mouřice. První zmínka pochází z roku 1186. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména* III, s. 123-124.

⁴⁷ Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 180-184.

⁴⁸ Václav z Rovného byl kancléřem pánů z Rožmberka.

⁴⁹ Blažkov. První písemná zmínka z roku 1356. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména* I, s. 98.

⁵⁰ Dnes Omlenice. Poprvé je zmiňována v roce 1358. Původně náležela k hradu Pořešín. Přibík z Pořešína ji prodal roku 1363 Ješkovi z Voděrad a již o rok později ji odkoupil Oldřich z Drochů. Ve vlastnictví rodu Drochovců zůstala až do roku 1465, kdy ji koupil Přibík Žibřid z Mostků i s tvrzí, kterou zde nechali vystavět Drochovci. Přibík prodal Václavovi z Rovného pouze dvůr, tvrz měli Mostkové v držení až do roku 1546. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména* III, s. 274.

⁵¹ Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 186-187.

⁵² TAMTÉŽ, s. 195-196.

⁵³ TAMTÉŽ, s. 196-198.

⁵⁴ První zmínka pochází z roku 1357. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména* III, s. 175-176.

kopy pražských grošů, 54 džberů žita, 90 džberů ovsu a 60 slepic. Z Chabičovic⁵⁵ měl plynout stejný plat a k němu navíc přidal Petr 1 kopy pražských grošů. Dále přidal klášteru 24 slepic v Chabičovicích, 16 slepic v Malčicích⁵⁶ a 21 slepic v Lověšicích.⁵⁷ Platy v Benešově⁵⁸ a dalších vsích vrátil Petr z Rožmberka klášteru 9. září 1519. V Benešově náleželo klášteru šestnáct a půl lánu u hradu Choustníka⁵⁹, dvacet devět lánů v Diníně⁶⁰, deset a třičtvrtě lánů v Bošilci⁶¹, dvacet lánů ve Svinech⁶², osm lánů ve Svinkách⁶³, osmnáct lánů v Homolech⁶⁴, osm lánů v Plané u Budějovic⁶⁵, pět lánů v Třebelici⁶⁶, sedm a čtvrt lánu v Dudově.⁶⁷ Poslední dvě jmenované však držel v zástavě pán Španovský⁶⁸ a než budou vyplaceny, měly být klášteru vyplaceny výnosy z rožmberské pokladny. Ze všech těchto pozemků vrátil Petr platy klášteru, protože: „*Nechtie skrze takové drženi je s diecici a budaucimi našimi v dalším nebezpečnosti spaseni je našeho a v hniewu božiem státi.*”⁶⁹ Petr starší z Rožmberka osvobodil 17. června 1521 od platu louku u Přídolí⁷⁰, kterou pro klášter koupil klášterní šafář Wolfgang Držpytel. Louka měla tři jitra a roční plat z ní měl činit 6 grošů míšeňských.⁷¹ Jan III. z Rožmberka prodal 20. června 1530 klášteru ves Plavnici⁷² za 450 kop grošů

⁵⁵ První zmínka pochází z roku 1347. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména* II, s. 2.

⁵⁶ První zmínka pochází z roku 1379. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména* III, s. 7.

⁵⁷ Johann Matthäus KLIMESCH, *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 198-201.

⁵⁸ Benešov u Choustníka.

⁵⁹ Hrad je poprvé zmíněn v roce 1282 jako sídlo Beneše z Choustníka. Roku 1322 byl hrad prodán Petrovi z Rožmberka, sídlícímu v té době na nedalekých Přiběnicích. V roce 1597 byl prodán Petrem Vokem z Rožmberka Jiřímu Homutovi z Harasova za devět tisíc kop pražských grošů.

⁶⁰ Dnešní název je Dynín. Obec je v písemných pramenech poprvé doložena v roce 1341, kdy Petr z Rožmberka odkázal část vsi dominikánskému konventu v Sezimově Ústí. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména* I, s. 522.

⁶¹ První zmínka o vsi Bošilec pochází z roku 1318. Po Vítkovcích přešla do držení pánů z Rožmberka a byla spravována z Dolního Bukovska. V 1. polovině 15. století byla přičleněna k třeboňskému panství. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména* I, s. 145.

⁶² Obec nedaleko Soběslavi. První písemná zmínka pochází z roku 1379. K tomu Antonín PROFOUS – Jan SVOBODA, *Místní jména* IV, s. 257.

⁶³ Obec nedaleko Soběslavi. První písemná zmínka z roku 1354. K tomu Antonín PROFOUS – Jan SVOBODA, *Místní jména* IV, s. 254.

⁶⁴ Obec ležící 6 kilometrů od Českých Budějovic. První písemná zmínka pochází z roku 1362 a nachází se v darovací listině, kterou předali bratři Petr, Jošt, Oldřich a Jan z Rožmberka tuto ves klášteru klarisek. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména* I, s. 674.

⁶⁵ První písemná zmínka pochází z roku 1295. Planá setrvala v rožmberském majetku až do roku 1611. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména* III, s. 366.

⁶⁶ Část obce náležející Malšicím. První písemná zmínka z roku 1379. K tomu Antonín PROFOUS – Jan SVOBODA, *Místní jména* IV, s. 356.

⁶⁷ Část obce náležející Skrychovu u Malšic. První písemná zmínka z roku 1367. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména* I, s. 492.

⁶⁸ Šlechtický rod Španovských z Lisova. První písemně doložený Španovský Byl Mikuláš, hejtman vojska krále Matyáše Korvína. Nejvýznamnějším členem rodu byl Michal Španovský z Lisova, nejvyšší písař království českého.

⁶⁹ Johann Matthäus KLIMESCH, *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 203-207.

⁷⁰ Městys. První písemná zmínka z roku 1220. K tomu Antonín PROFOUS, *Místní jména* III, s. 476.

⁷¹ TAMTÉŽ, s. 210-211.

⁷² Obec náležející ke Kamennému Újezdu. První písemná zmínka z roku 1440. K tomu Antonín

míšeňských.⁷³ V roce 1530 povolil klášteru odebírání vody pro klášterní sádku na ryby ze svého rybníka.⁷⁴

O klášteře se zachovaly také jiné prameny, než jen týkající se majetku. V dopise ze 30. října 1415 žádaly řeholnice ze znojenského kláštera klarisek správce rožmberských statků Čenka z Vartenberka, aby upustil od svého úmyslu vzít od nich řeholnici Dorotu do českokrumlovského kláštera klarisek. Jejich prosba však nebyla vyslyšena⁷⁵, ačkoliv byla dosti naléhavá: „*A my Tvé milosti prosími všichni jedním hlasem vešken konvent pro buoh a pro matku boží a pro naši viernú modlitbu, aby nám ji ráčil nechati při nás; nebt se jest při nás starala a ve všem dobrém zachovala, a taket jest velice sešla na své síle.*”⁷⁶ Čeněk z Vartenberka vydal 6. prosince 1417 listinu, ve které prohlašoval, že fáma, kterou ho klarisky a minorité v Krumlově obvinili z nemravného života a bezbožnosti, není pravdivá. Toto obvinění s největší pravděpodobností souviselo s tím, že byl Čeněk z Vartenberka přední osobností panské utrakvistické skupiny. Byl to právě on, kdo přivedl Oldřicha II. z Rožmberka ke kališnické víře jako jeho poručník. A nejspíše to byla také reakce na to, že byl pravděpodobně iniciátorem toho, že Oldřich 17. července 1417 při slavnosti ukazování svatých ostatků oznámil, že se ve všech kostelech na rožmberském dominiu musí podávat oltářní svátost pod obojí.⁷⁷ V roce 1471 vypukl v klášteře spor mezi řeholnicemi a abatýší Voršilou⁷⁸ „*z příčiny té, že ona, nebyvši řádu rytířského, abatýší učiněna, když proti ní všecky jako včely se zřítily.*” Jan II. z Rožmberka povolil Voršile z kláštera odejít a byla převezena na Moravu. Tehdejší představený kláštera Kryštof pověřil bratra Silberta, aby tento spor urovnal a prozatím jmenoval abatýší sestru Kláru. Tato událost se stala pravděpodobně 30. listopadu. „*Když potom ta věc se opatřila, nenašlo se hodné příčiny, proč by táž abatýše měla složena býti, nežli pouhé záští jakési, nepřízeň proti ní. Pročež jim pod vyobcováním mocí příslušenství stolice římské poručeno, aby ji za pravú svou matku a abatýši poznávaly, přijaly a jí se řídily.*”⁷⁹ Je zajímavé, že je tento konflikt zaznamenán až jako událost roku 1471, kdy byla Voršila abatýší již sedmý rok. Je tedy pravděpodobnější, že tento spor vznikl spíše z osobní

PROFOUS, *Místní jména* III, s. 372-373.

⁷³ Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 215-216.

⁷⁴ TAMTÉŽ, s. 216-218.

⁷⁵ Jméno řeholnice Doroty je uvedeno v úmrtní knize českokrumlovského kláštera klarisek u data 28. ledna.

⁷⁶ Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 130-131.

⁷⁷ Anna KUBÍKOVÁ (ed.), *Rožmberské kroniky*, s. 123.

⁷⁸ Voršila byla abatýší kláštera klarisek v letech 1464 – 1502.

⁷⁹ Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 148.

zášti řeholnic vůči abatyši, než kvůli jejímu původu. Listinou z 25. ledna 1503 povolil Petr IV. z Rožmberka, aby služebník krumlovského kláštera mohl provozovat všechny městské živnosti s výjimkou šenku. Do té doby zůstával dům náležející ke klášteru kvůli zákazu prázdný a klášter tak přicházel ke škodě. V této živnosti neměl být provozovatel zatížen žádnými daněmi, lozunky⁸⁰ ani jinými městskými povinnostmi a měl užívat stejných svobod jako klášter.⁸¹

V listině z 23. února 1503, kterou Petr IV. z Rožmberka daruje klášteru dědinu, již vrátil švec Beneš, se Petr zmiňuje o abatyši Uršule a některých jejích činech. Podle jeho slov spravovala klášter „*cztnie a chvalitedlnie*”. Pečovala a usilovala o to, aby byl klášter zachován v pravém řádu a svaté observanci podle svaté řehole. Klášter měl zůstat uzavřen, jeptišky neměly vycházet ven a i další abatyše, které přijdou po ní se měly „*skrze to všelikterakého roztrzenie uvarovati, v paměti majíc písmo otcuov svatých, ze zákonik, kolikrát z kláštera vychazie, nikdy se takovy zase nevracuje, jakovy jest vyšel.*” Z toho důvodu prodala poplužní dvůr ve Vyšném. V první řadě měly jeptišky hledat království boží. V řádu svatého zákona a v nábožných modlitbách měly řeholnice usilovat, aby je Bůh zbavil nedostatku, který vznikl prodejem statku. V tomto Uršulou zavedeném řádu pokračovala také další abatyše, která byla zvolena po Uršule, Brigita z Bítova. Petrovi se takto zavedený řeholní život líbil a jejich úmysly chválil. Proto chtěl darováním dědiny zmírnit jejich nedostatek.⁸²

Na žádost Petra z Rožmberka se 19. května 1518 stal novým šafářem kláštera klarisek Wolfgang řečený Držpytel. Přestěhoval se se svou manželkou do klášterního domku.⁸³

Roku 1520 klášter klarisek vyhořel. O této události se dochoval pouze stručný záznam v Rožmberské kronice Norberta Hermanna: „*Das Jungfrawclossster in Crommau ist außgebrendt worden 1520.*”⁸⁴

Dopisem ze 6. května 1522 Johanka z Rýzemberka, manželka Jana ze Šternberka, žádala Petra IV. z Rožmberka, aby promluvil s krumlovskou abatyší, aby přijala do kláštera jejich dceru. Ta pobývala již dva roky v mosteckém klášteře⁸⁵ a bylo jí třináct

⁸⁰ Městská daň.

⁸¹ Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 176-178.

⁸² TAMTÉŽ, s. 178-180.

⁸³ TAMTÉŽ, s. 201-202.

⁸⁴ Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Norbert Heermann's Rosenbergsche Chronik*, Praha 1897, s. 201.

⁸⁵ Klášter magdalenitek v Mostě – Zahražanech. Klášter byl založen roku 1283, ale během husitských válek vyhořel. Obnoven byl kolem poloviny 18. století, ale zrušen již roku 1782. Do dnešní doby se nedochoval.

let.⁸⁶ Abatyše kláštera Kateřina ze Sovince⁸⁷ oznámila 13. července 1529 opatu Janovi a celému konventu kanovnického kláštera v Třeboni, že zemřela Alžběta, jedna z jeptišek v jejím klášteře, a prosila je, aby z konfraternity mezi jejich kláštery učinili odpovídající tryznu a zapsali jméno zemřelé do úmrtní knihy.⁸⁸

Je zřejmé, že klášter klarisek v Českém Krumlově se především od druhé poloviny 15. století postupně rozvíjel s pomocí katolického rodu Rožmberků. Kromě Oldřicha II. z Rožmberka, který se na určitou dobu přiklonil ke kališnictví a zabral klášteru některé jeho statky, byli Rožmberkové spíše jeho donátory. Pravděpodobně nejvíce nakloněn byl klášteru Petr IV. z Rožmberka. Byl k nim štedrý nejen majetkově, ale především chválou. Z okruhu rožmberského dvora pocházeli také tři další dobrodinci tohoto kláštera: Přibík Had z Paběnic, Matěj z Veverí a Václav z Rovného. Rozvoj kláštera souvisel kromě jiného také s rozvojem samotného města Český Krumlov a bohatnutím jeho měšťanů a měšťanek, kteří přispívali klášteru leckdy nemalými dary.

VI.1 Církevní záležitosti kláštera klarisek a jejich vztahy s jinými kláštery

Papež Bonifác IX. udělil 7. července 1401 znovu odpustky všem, kteří se účastnili slavnosti ukazování ostatků v Českém Krumlově. Listinou ze 13. listopadu 1402 udělil papež Bonifác IX. Jindřichovi III. z Rožmberka povolení, aby mohl buď sám nebo se svou manželkou či šesti jinými počestnými osobami navštěvovat klášter klarisek a účastnit se zde hostin.⁸⁹

Generální visitátor špitálu sv. Ducha v Římě přijal 20. června 1492 abatyši a konvent krumlovského kláštera do konfraternity a udělil jim další milosti. V této listině se dozvídáme, že v této době žilo v klášteře 18 řádových sester.⁹⁰ To je řadilo mezi nejvíce osazené konventy v Čechách. Klarisky touto konfraternitou získaly nejen účast na všech mších, vigiliích, postech a modlitbách špitálních bratrů za svého života i po smrti, ale i možnost zvolit si jakéhokoli světského či řeholního zpovědníka, který je jednou za život i v očekávání smrti rozhřeší od všech hříchů vyhrazených papeži a právo na pohřeb i v době interdiktů, pokud však interdikt samy nezapřičiní.⁹¹ Opat

⁸⁶ Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 211-212.

⁸⁷ Jako abatyše doložena v letech 1529–1530.

⁸⁸ Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 214.

⁸⁹ TAMTÉŽ, s. 111-113.

⁹⁰ TAMTÉŽ, s. 162-164.

⁹¹ Jarmila HANSOVÁ, *Kláster klarisek v Českém Krumlově v době Jagellonské*, in: Václav Bůžek, *Českokrumlovsko v době jagellonské 1470-1526*, Český Krumlov 1998, s. 74.

Kryštof, představený kláštera Řehoř a celý konvent cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě vstoupili 22. června 1509 do spolku s abatyší Brigitou a konventem kláštera klarisek v Českém Krumlově. Řeholnice získaly také účast na jejich statcích a almužnách. Vyšebrodští cisterciáci s kněžským svěcením sloužili mše za zemřelé klarisky, bratři se modlili celé oficiem za mrtvé, nešpory, vigilie, devět čtení s chválami a konvrši sto „pater noster” a sto „ave Maria”.⁹²

Arcibiskup Zdeněk z Prahy povolil 8. srpna roku 1408 Jindřichovi III. z Rožmberka nechávat světit vše v rožmberském dominiu v rámci bechyňského arciděkanátu zahrnující kláštery, kostely, kaple, oltáře a hřbitovy. Smí libovolně zvolit zpovědníka a nechat duchovní světit a trestat.⁹³

Abatyše kláštera musely být tedy ženy velmi schopné a s dostatečným rozhledem, aby se pod jejich vedením mohl klášter rozvíjet. Podle dochovaných pramenů lze usoudit, že abatyše českokrumlovského kláštera tyto požadavky dokonale splňovaly. Klášter se rozvíjel nejen majetkově, ale také vstoupil do konfraternity se třemi kláštery. I v době, kdy klášterní morálka mnohde upadala, udržely abatyše ve svém klášteře přísný řád a díky tomu také podporu a úctu většiny Rožmberků, stejně jako mnoha jiných katolíků.

VI.2 Bekyně

Od konce 14. století se v areálu kláštera klarisek nácházel dům českokrumlovských zbožných žen – bekyň. Bekyně byly ženy, které se sdružovaly v laických komunitách, aby vedly život v modlitbě a zasvěcené práci.

Již od počátku 14. století byly ztotožňovány s kacířstvím. U nás je dokladem o smýšlení katolíků o bekyních satirická báseň *Bekyně*. Zde se autor vysmívá těmto ženám pro jejich pokrytectví a upovídánost, neznalost latiny a klevetivou povahu, předstíranou skromnost a tajenou aroganci. Jiná satira pojednávala o blekotavých bekyních, které sotva se naučily abecedě, chodí rády po besedě. Tyto útoky vycházely z nelibosti katolíků nad tím, že tyto ženy byly schopné číst a vykládat Písmo bez pomoci katolických kněží.⁹⁴

Bekyně často nosily zjednodušený řeholní šat, na základě soukromého slibu se hlásily k čistotě a prostému životu, ale nepodléhaly žádnému řádu. Významnou bekyní

⁹² Johann Matthäus KLIMESCH (ed.), *Urkunden- und Regestenbuch*, s. 193-194.

⁹³ TAMTÉŽ, s. 129.

⁹⁴ Alfred THOMAS, *Čechy královny Anny. Česká literatura a společnost v letech 1310–1420*, Brno 2005, s. 212; František ŠMAHEL, *Husitské revoluce II. Kořeny české reformace*, Praha 1993, s. 40.

byla například Julienne du Mont-Cornillon, která zavedla svátek Božího těla v lutyšské diecézi. Tento svátek se dnes slaví v celé katolické církvi jako jeden z nejvýznačnějších svátků církevního roku.⁹⁵

Domy bekyň v Čechách byly malé, někdy jen dřevěné. Sdružení byla zakládána a žila z nadání zbožných jednotlivců, obvykle žen. Nazývaly se podle zakladatelů nebo podle svého sídla. Ta se většinou nacházela u církevních budov. Nejznámější sdružení českých bekyň vznikala u soukromých kaplí, což jim umožňovalo samostatný vývoj.⁹⁶

Bekyně náležely pod správu farářů na jejichž farnosti byly usazeny a byly postaveny pod ochranu duchovního práva. Sdružení byla založena pro šest až dvanáct žen. V čele stála představená, šafářka nebo mistryně.⁹⁷

Ačkoli většina domů bekyň vznikala původně jako sdružení žen katolicky zbožných, později se mnohé z nich přiklonily k reformnímu hnutí. Katolíky byly tedy označovány jako kacířky a ženy pokleslých mravů. Je však pravděpodobné, že krumlovské bekyně se od katolicí neodklonily, stejně jako bekyně v Rožmberském domě v Praze.

⁹⁵ Régine PERNOUDOVÁ, *Žena v době katedrál*, Praha 2002, s. 226.

⁹⁶ Anna KOLÁŘOVÁ-CÍSAŘOVÁ, *Posluchačky v kapli Betlémské*, Praha 1947, s. 24-25.

⁹⁷ TÁŽ, *Žena v hnutí husitském*, Praha 1915, s. 120-121.

VII. Čarodějnice a čarodějnické procesy v českých zemích do roku 1530

Na konci středověku se v Evropě objevil nový fenomén čarodějnických procesů. Ačkoli byly čarodějnice známé již od starověku, začaly být masově pronásledovány až v první polovině 15. století.

Víra v demony se v lidových tradicích držela již z pohanských dob a byla úzce spojena s vírou v kouzla. Usnesením křesťanských synod, papežskými dekrety a teoretickými pracemi církevních spisovatelů a učenců se vyvíjela propracovaná soustava názorů na čarodějnictví. Církev uznávala d'áblovu moc nad hříšným člověkem, ale v teorii varovala před jejím přeceňováním. Čarodějnické procesy byly s touto teorií v rozporu.¹

Ustanovení trestního práva týkající se postihu osob podezřelých z čarodějnictví vycházelo především ze dvou základů. Prvním je křesťanství a druhým římské právo. Zásadní pro legitimaci protičarodějnických zákonů římských císařů byl výrok, který pronesl Bůh k Mojžíšovi na hoře Sinaj: „Čarodějníci nenecháš naživu.“ Svatý Augustin tvrdil, že čarodějové jednají ve shodě s demony. Teorii o spojenectví s d'áblem rozpracoval svatý Tomáš Akvinský. Tím položil základy křesťanské démonologie. K rozšíření představy o létání a sabatu čarodějnic přispěl *Canon episcopi*, který vznikl pravděpodobně ve druhé polovině 8. století. Ten se stal součástí Gratiánova dekretu, a tím také *Corporis Juris Canonici*. Magické praktiky v pohanském Římě nebyly předmětem trestně právní represe, avšak již Zákon 12 desek (495 př. n. l.) nařizoval trestat zneužití magie k páčání škod. Černá magie byla trestána po celou dobu existence římské republiky a prvních třech stoletích císařství. Císař Dioclecián (284-305) za ni zavedl trest smrti upálením. Konstantin II. (337-361) nařídil trestat smrtí jakoukoli magii. Všechny zákony o čarodějnictví byly zahrnuty do *Codexu Justinianus* z roku 529. Ten se stal součástí *Corpus Juris Civilis*, které bylo ve středověku hlavním pramenem římského práva, tedy i základem právních systémů velké části Evropy.²

V některých germánských zákonících však již byla trestána opět jen černá magie, v některých byl za magii zrušen trest smrti. K zásadnímu převratu, který umožnil masové pronásledování čarodějnic, došlo vznikem inkvizičního procesu. Tento proces se vytvořil za papeže Inocence III. (1198-1216) na přelomu 12. a 13. století z do té doby obvyklého (infamačního) procesu. Hlavní změna spočívala v tom, že soudní řízení

¹ Josef KOČÍ, *Čarodějnické procesy. Z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. - 18. století*, Praha 1973, s. 8-9.

² Jindřich FRANCEK, *Čarodějnické příběhy*, Praha – Litomyšl 2005, s. 6-7.

vyloučilo, nebo alespoň podstatně omezilo iracionální důkazní prostředky a zavedlo inquisitio jako prostředek ke zjištění materiální pravdy a racionální důkazní prostředky, především svědecké výpovědi. Roku 1215 rozhodl 4. lateránský koncil, aby byl inkviziční proces používán jako forma soudního řízení proti osobám podezřelým z kacířství. Ovšem teprve za papeže Řehoře IX. (1227-1241) byla zřízena inkvizice, která byla společně s biskupskými soudy pověřena potlačováním a souzením kacířství. Tortura byla jako vyšetřovací prostředek připuštěna až bulou papeže Inocence IV. (1243-1254) *Ad exstirpanda* z roku 1252. U nás je první zmínka o použití tortury zaznamenána v brněnské knize písaře Jana, sepsané pravděpodobně na konci 50. let 14. století.³ První masové procesy s čarodějnicemi probíhaly od roku 1430 v savojském vévodství.

V českých zemích vstoupila stálá inkvizice na místo příležitostné inkvizice biskupské roku 1318. Inkvizice zde narážela na silný odpor. Inkvizitoři se s projevy neposlušnosti střetávali především v Praze, Českých Budějovicích, Znojmě a Žatci.⁴

Nejznámějším spisem zaměřeným proti čarodějnicím je *Malleus maleficarum* (Kladivo na čarodějnice), sepsané pravděpodobně roku 1486 dominikánským inkvizitorem Heinrichem Kramerem-Institorisem (asi 1430-1505). Ten byl spolu s dalším inkvizitorem Jacobem Sprengerem adresátem buly Inocence VIII. *Summis desiderantes affectibus* z 5. prosince 1484. Tato bula byla reskriptem, který vydal papež na Institorisovu žádost a ten také sám formuloval její znění. Kladivo na čarodějnice se v letech 1487 až 1520 dočkalo dvanácti doložitelných vydání a v letech 1574 až 1669 patnácti. V první části byl proveden důkaz, že čarodějnictví skutečně existuje, ve druhé doporučeny ochranné prostředky proti poškození čarami (svěcená voda, vosk, amulety) a ve třetí části popis soudního řízení proti čarodějnicím a tresty, které mají být ukládány.⁴ Heinrich Institoris byl roku 1500 papežem Alexandrem VI. jmenován papežským inkvizitorem pro Čechy a Moravu. Jeho úkolem bylo potření českých kacířů, tedy Jednoty bratrské. Proti ní a na obranu katolické církve sepsal v Olomouci dva spisy *Clypeus* a *Adversus pictardorum Waldensium ... blasphemiam*.⁵

Odpůrci a kritiky čarodějnických procesů byli například humanistický učenec

³ TAMTÉŽ, s. 11.

⁴ Amedeo MOLNÁR, *Valdenští. Evropský rozměr jejich vzdoru*, Praha 1991, s. 133.

⁴ Jiří KLABOUCH, *Staré české soudnictví. Jak se dříve soudilo*, Praha 1967, s. 44.

⁵ K tomu Božena KOPIČKOVÁ, *Žena evropského středověku v zajetí své doby*, in: Milena Lenderová (ed.), *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 18-19; Jindřich FRANCEK, *Čarodějnické příběhy*, s. 13-14; Stanislav Kostka NEUMANN, *Dějiny ženy III. Žena středověká a renesanční*, Praha 1932, s. 318-319; Bedřich ŠINDELÁŘ, *Hon na čarodějnice. Západní a střední Evropa v 16. - 17. století*, Praha 1986, s. 32-40.

Erasmus Rotterdamský (1466-1535), Heinrich Cornelius Agrippa z Nettesheimu (1486-1535), lékař Johann Weyer (1515-1588), spisovatel a filozof Michel de Motaigne (1533-1592), katolický teolog Cornelius Loos (1546-1595), morální teolog Adam Tanner nebo jezuita Fridrich Spee z Langenfeldu (1591-1635).⁶

K odlivu vlny čarodějnických procesů ze západní Evropy dochází až od poloviny 17. století. Ta se postupně posouvá směrem na východ. Na území habsburské monarchie ustaly procesy koncem padesátých let 18. století.

V synodním nařízení z 18. října 1407 uvádí pražský arcibiskup Zbyněk Zajíc z Hazmburka, že se mu donesly zprávy o tom, jak se v různých farnostech stále ještě zdržují „mnozí lichvářští hadači, čarodějníci a čarodějnice“, které faráři veřejně trpí a nic proti nim nepodnikají, takže tyto osoby „bez veškeré nápravy volně páchají všeliká kouzla k hanbě svaté a jediné křesťanské víry“. Arcibiskup nařídil, aby faráři ve svých farnostech čarodějníky netrpěli a aby je pohnali k soudu k potrestání. Pokud to farář neudělal, měl být trestán jako spoluviník.⁷

První právní definici deliktu čarodějnictví a ustanovení o jeho postihu u nás přináší až zákoník Mistra Pavla Kristiána z Koldína z roku 1579. Definoval čarodějnictví jako škodná kouzla a jako trest určil smrt stětím nebo upálení, pro ženy zahrabání zaživa nebo upálení.

Dnes lze jen těžko určit, kolik osob padlo inkvizici za oběť. Jisté je, že to bylo několik desítek tisíc lidí. Podle odhadů byly obětmi ze tří čtvrtin ženy. Důvod k tomu je zřejmý. Byl to následek soustavného znehodnocování ženy. Ženou hřích na svět přišel a žena je hřích. Institoris v Kladivu na čarodějnice zdůvodňuje tuto skutečnost tím, že ženy jsou obecně nenasytné, proto podléhají ďáblu. V mužské fantazii se samotná žena stávala démonem obávaným pro svou schopnost neustále v muži vzbuzovat žádostivost.⁸

Novicky, které ďábel přijímal do čarodějnických sekt, označoval vtlačení svého drápu na některém místě jejich těla. Tak vzniklo tzv. stigma diabolicum, ďábelské znamení, které bylo považováno za zcela necitlivé.⁹

V českých zemích nebylo pronásledování čarodějnic tak výrazné jako v jiných evropských zemích. Pravděpodobně tak bylo díky pozdějšímu pronikání křesťanství, příchodu silného mariánského kultu a v neposlední řadě také díky husitství. Hon na

⁶ K tomu Jindřich FRANCEK, *Čarodějnické příběhy*, s. 20; Bedřich ŠINDELÁŘ, *Hon*, s. 41-43, 49-65.

⁷ Bedřich ŠINDELÁŘ, *Čarodějnictví a jeho pronásledování u nás do roku 1526*, SPFFBU- C29, Brno 1981, s. 183.

⁸ Stanislav Kostka NEUMANN, *Dějiny ženy*, s. 323.

⁹ Josef KOČÍ, *Čarodějnické procesy*, s. 11.

čarodějnice zasáhl až od konce sedmdesátých let 17. století panství Velké Losiny na Olomoucku.¹⁰ Poněkud jiná byla situace ve Slezsku, protože husitství se zde nedokázalo dostatečně prosadit.¹¹ Tak byly roku 1456 ve Vratislavi utopeny dvě ženy za to, že připravily o život dva muže, jejichž lásku se pokoušely získat kouzelnými prostředky. O rok později byla vyhnána z města žena, u níž v domě byly nalezeny kouzelné prostředky. V letech 1482–1503 bylo z Vratislavi vypovězeno celkem sedm žen pro používání čarodějných prostředků. V roce 1481 byla utopena žena, která měla použitím čarovných prostředků přivodit smrt jednoho muže.¹²

První zaznamenaný případ žen obviněných z čarodějnictví na jihu Čech pochází z roku 1519. Úředník třeboňského panství Vincenc oznamoval Petrovi z Rožmberka své poznatky o výsleších tří žen uvězněných pro čarodějnictví v Třeboni. Snažil se tak potvrdit svou dřívější zprávu a dokládal to i svědky. Tvrdil, že pravdivá je zpráva o vodě z močidel, o svěcené vodě a slyšel toho mnohem víc. Dotazoval se pastýřky, jak k ní přišly řezníková žena z Bukovska Křížová s druhou ženou. Obě ji navštívily a prosily, aby je naučila, co nejhoršího dovede. Pastýřka dlouho odolávala, ale pak se nechala přemluvit a naučila je, jak mají na dům přivolat ostudu. Stačilo pouze zakopat pod práh kosti z lidí a fen a pronést zaříkadlo. Ptal se druhé ženy, proč to udělala. Ta nejprve zapírala, ale pak přiznala, že ji o to prosila Křížová. Ta vše popřela. Házely vinu jedna na druhou, proto přikázal vsadit do vězení všechny tři. Navštívil ženy společně s purkmistrem a rychtářem v jedné osobě Petrem Řezníkem, a nařídil je vzájemně konfrontovat. Pastýřka zopakovala své dřívější výroky. Vincenc však nabyl dojmu, že ví víc, než doznala. Křížová byla ve vysokém stupni těhotenství a druhá žena na ni svalovala všechnu vinu. Proto se Vincenc dotazoval Petra z Rožmberka, zda má za těchto okolností řezníci propustit.¹³

Poněkud více se začaly hony na čarodějnice v Českém království prosazovat až v novověku, ale nikdy nedosáhlo takového rozsahu jako ve většině ostatních zemí Evropy. České ženy se ještě nějakou dobu nemusely obávat, že pokud se někomu znelíbí, čeká je tortura a poté případně upálení na hranici. Pokud byly čarodějnice v této době souzeny a odsouzeny, tresty byly poměrně mírné.¹⁴

¹⁰ Božena KOPIČKOVÁ, *Žena*, s. 19-20.

¹¹ Bedřich ŠINDELÁŘ, *Hon*, s. 170.

¹² TÝŽ, *Čarodějnictví*, s. 203-204.

¹³ K tomu Jindřich FRANCEK, *Čarodějnické příběhy*, s. 34-35; Bedřich ŠINDELÁŘ, *Čarodějnictví*, s. 203; Josef KALOUSEK (ed.), *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích XIV*, Praha 1895, s. 306-307.

¹⁴ K osvobození často stačila přísaha. Tresty bývaly podmíněné, nebo církevního rázu – pokání, posty, dočasné vyloučení z účasti na bohoslužbách. Dlouhou dobu bylo nejtvrdějším trestem vyhnání.

VIII. Závěr

V předložené práci byl na základě různých pramenů a literatury zkoumán náboženský život především jihočeských žen na konci středověku. Nedostatečná pramenná základna leckdy neumožnila naprosto ucelený a objektivní pohled přímo na jihočeské ženy. Proto je výklad doplněn obecnějšími informacemi.

Rozbor literatury a pramenů přinesl zajímavý pohled na míru angažovanosti žen v náboženství. Tyto ženy se dokázaly ve své době prosadit i přes pohrdání soudobých mužů a leckdy ve světě ryze mužském. Ať to bylo válečné pole, kazatelna nebo pole obchodní, objevily se ženy, které zde vynikaly. Nezůstávaly v pozadí tak, jak od nich bylo očekáváno, ale snažily se vymanit z čistě rodiných povinností, které jim byly přisouzeny muži. Úděl středověkých žen jistě nebyl jednoduchý a ženy, které se vymykaly soudobým normám, které často určovala katolická církev, byly nezdárka označovány za kacírky nebo přímo čarodějnice.

Po staletí byl katolickou církví utvářen obraz žen jako hříšnic, svůdnic, pokušitelek a osob méněcenných. V Českém království dostal tento obraz v 15. století značné trhliny. Stalo se tak díky reformním kazatelům, pro které již jedinou úctyhodnou ženou nebyly jen panny, ale jejich úctu si získaly také zbožné manželky a matky. Ženy, které odložily krásné šaty a místo zkrášlování se věnovaly modlitbám a ve stejném duchu vychovávaly také své děti.

Abatyše klášterů byly schopné ženy, které se kromě jiného vyznaly v majetkových záležitostech a své kláštery vedly k rozkvětu. Za své schopnosti a zbožnost si vysloužily přízeň nejednoho dobrodince, ať již to byly jiné ženy nebo muži z nejrůznějších společenských vrstev. V listinách vydaných Petrem IV. z Rožmberka je jasně patrné, jakou úctu v něm vzbuzovaly zbožné řeholnice českokrumlovského kláštera klarisek. A v tomto ohledu nebyl jistě jediným významným šlechticem.

Je nepochybné, že jsou informace o ženách žijících ve středověku poněkud zkreslené. Většinou se o nich dozvídáme ze spisů sepsaných muži. Z právních pramenů a dochovaných dopisů několika žen nelze říci, jak žila celá ženská společnost. V podstatě lze říci, že se povětšinou dochovaly informace o špatném zacházení se ženami. Ovšem z nešťastných dopisů Perchty z Rožmberka, právních norem, soudních spisů nebo schválení kazatelů k bití žen se nedá vyvodit závěr, že všechna středověká manželství byla nešťastná. Na základě spisů křesťanských teologů nemůžeme odsoudit všechny ženy, které žily mimo kláštery jako nemravné. Přesto jsem se pokusila o co možná nejvíce objektivní přístup k tomuto tématu, ačkoli jsem se zmínila také o

radikálních názorech některých soudobých mužů na ženskou problematiku. Některá témata by si zasloužila jistě více pozornosti, ale vyžadovalo by to práci mnohem většího rozsahu. Tato práce představuje jakýsi nástin ženského náboženského života ve středověku. Přesto však doufám, že představuje určitý přínos pro zkoumání ženské otázky.

IX. Seznam použitých pramenů a literatury

IX.1 Prameny

Státní okresní archiv Český Krumlov, Archiv města Český Krumlov, K – 1, inv. č. 321, sign. B II 2 b.

Vydané prameny

EMLER, Josef (ed.), *Fontes rerum Bohemicarum VII*, Praha.

KALNÝ, Adolf (ed.), *Popravčí kniha pánů z Rožmberka*, Třeboň 1993.

KALOUSEK, Josef (ed.), *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské, sebrané z archivů domácích i cizích XIV*, Praha 1895.

KLIMESCH, Johann Matthäus (ed.), *Norbert Heermann's Rosenbergsche Chronik*, Praha 1897.

KLIMESCH, Johann Matthäus (ed.), *Urkunden- und Regestenbuchdes ehemaligen Klarissinnen-Kloster in Krummau*, Praha 1904.

KUBÍKOVÁ, Anna (ed.), *Rožmberské kroniky. Krátký a summovní výtah od Václava Březana*, České Budějovice 2005.

SKÝBOVÁ, Anna (ed.), *Listy bílé paní rožmberské*, Praha 1985.

Svatý JERONÝM, *Jeronym: výbor z dopisů*, Praha 2006.

IX.2 Literatura

BUBEN, Milan M., *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, Praha 2000.

BŮŽEK, Václav (ed.), *Českokrumlovsko v době jagellonské 1470-1526*, Český Krumlov 1998.

CIRONIS, Petros, *Život a dílo Mistra Jana z Rokycan: svědectví Zdeňka Nejedlého, Kamila Krofty, Martina Kozáka a Josefa Teigeho*, Rokycany 1997.

COLLINS, Roger, *Evropa raného středověku 300-1000*, Praha 2005.

ČECHURA, Jaroslav, *České země v letech 1378-1437. Lucemburkové na českém trůně II*, Praha 2008.

DINZELBACHER, Peter, *Světice, nebo čarodějky?*, Praha 2003.

van DÜLMEN, Richard, *Historická antropologie: vývoj, problémy, úkoly*, Praha 2002.

ENNENOVÁ, Edith, *Ženy ve středověku*, Praha 2001.

FRANCEK, Jindřich, *Čarodějnické příběhy*, Praha – Litomyšl 2005.

HORA, Petr, *Toulky českou minulostí I*, Praha 1985.

HORA, Petr, *Toulky českou minulostí II*, Praha 1991.

- HUS, Jan, *Dcerka. O poznání cesty pravé ke spasení*, Praha 1995.
- KANTŮRKOVÁ, Eva, *Jan Hus*, Praha 2008.
- KEJŘ, Jiří, *Husitský právník Jan z Jesenice*, Praha 1965.
- KEJŘ, Jiří, *Husův proces*, Praha 2000.
- KOČÍ, Josef, *Čarodějnické procesy. Z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. - 18. století*, Praha 1973.
- KLABOUC, Jiří, *Staré české soudnictví. Jak se dříve soudívalo*, Praha 1967.
- KOLÁŘOVÁ-CÍSAŘOVÁ, Anna, *Posluchačky v kapli Betlémské*, Praha 1947.
- KOLÁŘOVÁ-CÍSAŘOVÁ, Anna, *Žena v hnutí husitském*, Praha 1915.
- KOPIČKOVÁ, Božena, *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti*, Praha 1992.
- KOPIČKOVÁ, Božena, *Jan Želivský*, Praha 1990.
- KRANZ, Gisbert, *Augustin: život a působení*, Kostelní Vydří 1998.
- KYBAL, Vlastimil, *M. Matěj z Janova: jeho život, spisy a učení*, Brno 2000.
- LENDEROVÁ, Milena (ed.), *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002.
- MCNAMARA, Jo Ann Kay, *Sisters in arms: Catholic nuns through two millenia*, Cambridge 1996.
- MOLNÁR, Amedeo, *Valdenští. Evropský rozměr jejich vzdoru*, Praha 1991.
- NEUMANN, Stanislav Kostka, *Dějiny ženy III. Žena středověká a renesanční*, Praha 1932.
- PERNOUDOVÁ, Régine, *Žena v době katedrál*, Praha 2002.
- PROFOUS, Antonín, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny I-III*, Praha 1949-1954.
- PROFOUS, Antonín – SVOBODA, Jan, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny IV*, Praha 1957.
- REJCHRTOVÁ, Noemi, *K specifiku „ženské otázky“ v husitství*, in: PEŠEK, Jiří – LEDVINKA, Václav, *Žena v dějinách Prahy*, Documenta pragensia XIII, Praha 1996, s. 67 - 68.
- SCHERER, Georg, *Tomáš Akvinský s Georgem Schererem*, Kostelní Vydří 2005.
- ŠIMEK, František (ed.), *M. Jan Rokycana, obránce pravdy a zákona Božího: výbor z kázání, obrany kalicha a z listů*, Praha 1949.
- ŠINDELÁŘ, Bedřich, *Hon na čarodějnice. Západní a střední Evropa v 16. - 17. století*, Praha 1986.

ŠINDELÁŘ, Bedřich, *Čarodějnictví a jeho pronásledování u nás do roku 1526*, SPFFBU- C29, Brno 1981.

ŠMAHEL, František, *Husitská revoluce I-IV*, Praha 1993.

ŠMAHEL, František, *Dějiny Táboru*. 1. díl, 1. svazek, České Budějovice 1988.

ŠMAHEL, František, *Jeroným Pražský*, Praha 1966.

THOMAS, Alfred, *Čechy královny Anny. Česká literatura a společnost v letech 1310–1420*, Brno 2005.

ZÁLOHA, Jiří – ODLOŽIL, Petr, *Chvalšiny*, Chvalšiny 1998.